

**ALMANYA DIŞ POLİTİKASININ AVRUPA BİRLİĞİ DIŞ POLİTİKASINA UYUM SÜRECİ:
UKRAYNA KRİZİ ÖRNEĞİ¹**

Ömer UĞUR²

ÖZET

Bu çalışma, Avrupa Birliği (AB) düzeyinde oluşturulan dış politika işbirliği süreçlerinin Almanya dış politikası üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Avrupa bütünleşmesiyle ilgili mevcut literatürün büyük bir kısmı AB düzeyindeki gelişmeler ile ulus üstü kurumsallaşma ve politika yapma süreçlerinin üye ulus devletlere olan etkisini araştırmaya odaklanmıştır. Fakat Maastricht Antlaşması ile AB'nin kurumsal çatısı altında yer almaya başlayan dış politika alanı -üye ülkelerin kontrolünde olmasından dolayı- uzun bir süre bu incelemelerin dışında tutulmuştur. AB dış politikasının hükümetler arası niteliğe sahip olmasına rağmen Maastricht Antlaşması'ndan sonra AB düzeyinde dış politika alanının genişlemesi ve kurumsal yapıların büyümesi, üye ülkelerin ulusal dış politikalarında önemli değişiklikleri meydana getirmeye başlamıştır. Bu bağlamda, bu çalışma, AB düzeyindeki dış politika oluşturma süreçlerine üye ülkelerin katılmaları ve buna bağlı olarak birbirleriyle olan etkileşimlerinin artmasının ulusal dış politikaların AB dış politikasına yakınlaştırıldığı iddiasını Almanya dış politikası çerçevesinde ele alacaktır. Bunu yaparken, Almanya'nın dış politikasının AB dış politikasına yakınlaşp yakınlaşmadığı eğer yakınlaştıysa bunu nasıl ve hangi koşullar altında gerçekleştirdiği son dönemde Avrupa bütünleşmesi ve güvenliğine yönelik en büyük tehditlerden birini oluşturan Ukrayna krizi sürecinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Almanya, Dış Politika, Ukrayna Krizi.

Jel Kodları: F50, F51, F53, F55.

**THE ADAPTATION PROCESS OF GERMANY'S FOREIGN POLICY TO EUROPEAN UNION
FOREIGN POLICY: THE CASE OF THE UKRAINE CRISIS**

ABSTRACT

This study aims to investigate the effects of foreign policy cooperation processes laid down at European Union (EU) level on German foreign policy. Vast majority of the current literature on European integration focus on the impacts of developments at EU level, supra-national institutionalization and policy-making processes on member states. However, as the domain of foreign policy, which has been included within the institutional framework of the EU with the Maastricht Treaty, is under the control of member states, it has been excluded from these investigations for a long time. Even though the foreign policy of EU has an intergovernmental character, the expansion of the foreign policy domain and the development of institutional structures after the adoption of the Maastricht Treaty have introduced considerable changes in the national foreign policies of member states. In this context, this study will discuss the assertion that the involvement of member states in the EU-level foreign policy-making processes and accordingly their interactions with each other are brought closer to the EU foreign policy in the framework of German foreign policy. In doing so, it will also discuss whether or not Germany's foreign policy has converged to EU foreign policy and, if so, how and under what circumstances it will be handled in the recent Ukrainian crisis, which is one of the biggest threats to European integration and security.

Keywords: The European Union, Germany, Foreign Policy, Ukrainian Crisis.

Jel Codes: F50, F51, F53, F55.

¹ Bu makale, Ulusal Dış Politikaların Avrupalılaşması: Ukrayna Krizi Çerçevesinde Almanya ve Fransa Örneği adlı doktora tezinden türetilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, omerugur@gumushane.edu.tr

1. GİRİŞ

Avrupa düzeyinde ortak bir dış politika geliştirme isteği, Avrupa bütünleşme sürecindeki en sorunlu alanı temsil etmektedir. Bütün ulus devletlerde olduğu gibi, dış politika alanı üye ülkeler için de halen ulusal egemenliğin vazgeçilmez bir unsuru olarak görülmektedir. Üye ülkeler, başta ekonomi olmak üzere birçok konuda egemenlik yetkilerini Avrupa Birliği'ne (AB) devretmiş olsalar da uluslararası ilişkilerdeki geleneksel ve realist devlet anlayışına bağlı olarak dış politika ve güvenlik politikalarını kendi egemenlik alanları içinde tutmak istemektedirler. Çünkü Westphalia Barışı'ndan itibaren uluslararası ilişkilerin temel aktörleri, ulusal çıkarlarını maksimize etmek isteyen ulus devletlerden oluşmaktadır. Fakat İki Kutuplu Sistem'in sona ermesiyle kaotik uluslararası konjonktürde üye ülkelerin -büyük üye ülkeler de dâhil olmak üzere- tek taraflı davranarak ulusal çıkarlarını gerçekleştirmeleri çok mümkün gözükmemiştir. Bu durum, uluslararası politikada ulusal çıkarlarını maksimize etmek isteyen üye ülkelerin AB düzeyindeki dış politika işbirliğinin önünü açmıştır.

Maastricht Antlaşması ile dış politika alanında AB düzeyinde belirgin yönetim yapılarının ve düzeylerinin ortaya çıkması AB üyesi ülkelerin ulusal politika alanlarının artan bir şekilde Avrupa düzeyinde politika yapımının konusu haline gelmesine neden olmuştur. Her ne kadar Maastricht Antlaşması, AB düzeyinde 'ortak' olarak nitelendirilen bir dış politikayı yapılandırsa da, üye ülkeleri bu ortaklığa zorlayacak bir mekanizma öngörmemiştir. Yine de üye ülkelerin ulusal dış politikalarını birbirine yakınlaştıracak ve etkileşimlerini artıracak süreçlerin tesisine önemli bir katkı sağladığı da yansımaz bir gerçektir. Nitekim Maastricht sonrası süreçte AB düzeyinde üye ülkeler arasındaki etkileşimler ve bilgi paylaşımlarının artmasıyla dış politikanın ulus devlete özgü karakteristiğinde bir çözümlenme olmasa da önemli bir değişim yaşanması söz konusu olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, bu çalışma, AB düzeyindeki dış politika oluşturma süreçlerine üye ülkelerin katılmaları ve buna bağlı olarak birbirleriyle olan etkileşimlerinin artmasını ulusal dış politikaların AB dış politikasına yakınlaştırdığı iddiasını Almanya dış politikası çerçevesinde ele alacaktır. Bunu yaparken, Almanya'nın dış politikasının AB dış politikaya yaklaşım ve yaklaşmadığı eğer yakınlaştıysa bunu nasıl ve hangi koşullar altında gerçekleştirdiği son dönemde Avrupa bütünleşmesi ve güvenliğine yönelik en büyük tehditlerden birini oluşturan Ukrayna krizi sürecinde incelenecektir.

2. ULUSAL DIŞ POLİTİKALARININ AB'YE UYUM SÜRECİ

Ulusal dış politikaların AB düzeyinde birbirine yakınlaşmasını açıklayabilmek için hem üye ülkelerin Avrupa düzeyindeki gelişmelere ve bütünleşme sürecine olan etkisini göz önüne alan hem de Avrupa düzeyindeki gelişmelerin üye ülkeler üzerindeki etkilerini inceleyen bir yöntem ihtiyacı duyulmaktadır (Graziano ve Vink, 2008; Wong ve Hill, 2011; Gross, 2009). Çünkü AB düzeyindeki dış politikanın oluşmasında ve kurumsallaşmasında üye ülkeler temel aktör olsalar da daha sonraki süreçte AB düzeyindeki gelişmelerden etkilenen ve hatta AB düzeyindeki gelişmelere uyum sağlayan aktörler konumuna gelmektedirler. Dolayısıyla sadece üye ülkelerin etkilerini değerlendiren ya da AB'nin baskın olduğu süreçlere odaklanan yöntemler, AB düzeyindeki dış politika süreçlerinin oluşumunu ve ulusal dış politikalarının değişimini izah etmede yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle 2000'li yıllardan itibaren AB ve ulusal düzeyler arasındaki etkileşim süreçlerine odaklanan Avrupalılaştırma kavramı, Almanya dış politikasının Ukrayna krizinde AB dış politikasına uyumunu açıklamada elverişli bir yönetimi ortaya koymaktadır (Pomorska, 2008; White, 2001; Major, 2005).

Avrupalılaştırma, AB düzeyinde oluşan siyasal ve ekonomik yapıların, ulusal düzeydeki politikaların ve politika yapma süreçlerinin örgütsel mantığının bir parçası haline geldiği bir uyum süreci olarak nitelendirilmektedir (Lanrech, 1994: 71). Aslında bu tanımlama, AB'nin ulus üstü niteliğe sahip politikalarının üye ülkelerde ortaya çıkardığı etkiyi açıklamaktadır. Zira üye ülkeler bu politika alanlarındaki egemenlik yetkilerini daha önceden AB'ye devretmiş durumdadırlar. Dolayısıyla AB düzeyindeki siyasal ve ekonomik yapılar AB tarafından belirlenmektedir. Üye ülkeler ise üyelik gereksinimleri doğrultusunda bu politikalara uyum sağlamak zorundadır. Ancak dış politika Maastricht Antlaşması'nda hükümetler arası yapıda tesis edildiği için üye ülkeler egemenlik yetkilerini AB'ye devretmemektedirler. Bu sebeple AB'nin en azından dış politika oluşturma sürecinde etkili bir aktör olması söz konusu değildir.

Buna rağmen Maastricht'ten itibaren üye ülkelerin AB düzeyindeki dış politika oluşturma süreçlerine katılmaları, dış politika ile ilgili Avrupa düzeyinde belirgin yönetim yapılarının ve düzeylerin üye ülkeler tarafından teşekkülünü mümkün hale getirmiştir. Böylece üye ülkelerin egemenlik yetkilerini devretmedikleri halde AB düzeyinde oluşan bu yapılardan etkilenmeleri ve AB düzeyinde ulusal dış politikalarını

yakınlaştırmaları söz konusu olmaya başlamıştır (White, 2001: 41). Bu ise dış politikaların da Avrupalılaştırmanın araştırma alanı içinde yer almasını sağlamıştır. Üye ülkelerin AB düzeyindeki dış politika oluşturma süreçlerine katılmaları ve buna bağlı olarak AB düzeyinde kurumsal yapıların oluşturmaları ulusal dış politikaların Avrupalılaştırmasının yolunu açmıştır. Ayrıca AB dış politika gündeminin üye ülkeler için her geçen gün artması ve üye ülkeler AB düzeyindeki ortak amaca olan bağlılıklarının Soğuk Savaş dönemine göre daha fazla olması da ulusal dış politikaların Avrupalılaştırma düzeylerini her geçen gün artmasına beraberinde getirmiştir (Wong ve Hill, 2011, s. 4).

AB düzeyindeki dış politikanın halen üye ülkelerin kontrolünde olması, ulusal dış politikaların AB'den doğrudan etkilenmesini engellemektedir. Çünkü üye ülkeler dış politika konusunda AB'nin somut, katı ve spesifik kurumsal gereklilikleri tek taraflı olarak belirlemesine izin vermemektedir (Wong ve Hill, 2011, s. 5; Gross, 2009, s. 9). Bu nedenle AB düzeyindeki dış politikanın oluşması, ekonomi politikalarında olduğu gibi AB düzeyinde değil, ulusal düzeylerde şekillenmeye başlamaktadır. Ancak AB düzeyinde ortak bir dış politikanın üye ülkeler tarafından oluşturulmasıyla birlikte AB'nin ulusal düzeyleri etkileyeceği süreçler meydana gelmektedir. Bu bağlamda Avrupalılaştırma, bu süreçleri aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı olmak üzere iki yönlü olarak yapılandırmaktadır (Börzel ve Risse, 2003; Radaelli, 2003; Wong ve Hill, 2011; Cowles v.d. 2001).

Bu süreçler bir döngü şeklinde görülse de dış politikanın hükümetler arası yapısından dolayı ilk süreç aşağıdan yukarı, yani ulusal düzeyden AB düzeyine doğru gerçekleşmektedir. Bu sürecin başlamasında üye ülkelerin AB dış politikasını kendi ulusal tercihleri çerçevesinde şekillendirmek istemeleri etkilidir. Zira AB dış politikasının ulusal tercihleri yansıtması, hem uluslararası politikada üye ülkenin ulusal çıkarlarının daha üst düzeyde gerçekleşmesine hem de daha sonraki süreçte ulusal dış politikasının AB'den daha az etkilenmesine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda Maastricht Antlaşması'nı takiben üye ülkeler, ulusal dış politika konularını AB düzeyine taşıyarak bunları AB dış politikasının bir parçası haline getirmeye çalışmaktadırlar.

İkinci süreç ise yukarıdan aşağı yönlüdür. Bu süreç, üye ülkelerin AB düzeyinde dış politika konusunda uzlaşmaları sonucu oluşmaktadır. AB düzeyinde bütün üye ülkelerin dış politika konusunda uzlaşmaları durumunda ulusal dış politikalar için bağlayıcı yükümlülükler ortaya çıkmaktadır. Böylece AB düzeyinde dış politika oluşturulana kadar etkisiz olan AB, dış politikanın yapımından sonra üye ülkelerin ulusal dış politikalarını etkileyen bir aktör konumuna gelmektedir. AB'nin dış politika konusunda etkili bir aktör olması, ulusal dış politikaların AB düzeyindeki dış politikaya yakınlaştırılması için önemli bir süreci başlatmaktadır. Bu şekilde üye ülkelerin arasındaki farklılıklar kaldırılarak ya da azaltılarak birbirine yakınlaştırılması söz konusu olmaktadır.

Avrupalılaştırma, bu süreçlerin işlerliğini açıklayabilmek için üç mekanizma belirlemiştir (Wong, 2006; Flers ve Müller, 2012; Pomorska, 2008). Bu mekanizmaların gündeme gelmesi yine AB dış politikasının hükümetler arası yapısından kaynaklanmıştır. AB düzeyinde üye ülkeleri dış politikaya yönlendirecek ve zorlayacak bir yapı yoktur. Bu da AB dış politikasının nasıl yapıldığını açıklamayı güçleştirmektedir. Dolayısıyla Avrupalılaştırmanın bu mekanizmaları, üye ülkelerin neden AB dış politikasına yöneldiklerini ve hangi şartlar altında AB dış politikasına uyum sağladıklarını izah etmeye yardımcı olmaktadır. Bu mekanizmalardan birincisi, dış politika elitlerinin sosyalleşmesidir (Wong, 2006; Wong ve Hill, 2011; Pomorska, 2008). Maastricht'ten sonra dış politika alanının AB düzeyinde yer almaya başlamasıyla ulusal dış politika elitleri sürekli etkileşim içinde olmuşlardır. Elitlerin etkileşimleri ve bilgi paylaşımları, AB düzeyinde ortak dış politika kararlarının alınmasını kolaylaştırmıştır. Çünkü bu elitler, AB düzeyinde elde ettikleri bilgileri ve tecrübeleri ulusal düzeye aktararak üye ülkenin dış politika yapma sürecine yönelmesini sağlamaktadırlar (Flers ve Müller, 2012: 24).

İkincisi ise öğrenme ve ders çıkarmadır (Baun ve Marek, 2013; Flers ve Müller, 2012; Levy, 1994). AB düzeyinde ortak bir dış politika inşa edilse de üye ülkeler dış politika konularına temkinli yaklaşmaktadırlar. Dolayısıyla AB düzeyindeki dış politika kurumları ve süreçlerinin deneme yanılma yoluyla gelişmesi ve büyümesi söz konusu olmaktadır. Buna göre AB düzeyindeki politika süreçlerinin ve kurumsal yapıların üye ülkeleri olumsuz etkileyecek derecede yetersiz kalması durumunda üye ülkeler, AB düzeyinde yeni oluşumlara gitmeye sıcak bakmaktadırlar. Üye ülkeler, AB dış politikasının uluslararası politikadaki eksikleri ortaya çıktıkça yeni süreçleri başlatmaktadır. Avrupalılaştırmanın üçüncü ve son mekanizması ise uyum baskısıdır (Cowles v.d. 2001; Börzel ve Risse, 2003). Aslında bu mekanizma, üye ülkelerin AB düzeyinde bağlayıcı kararlar almasıyla işlerlik kazanmaktadır. Maastricht'in ardından üye ülkelerin AB dış politikası kapsamında birçok bağlayıcı karar alması, uyum baskısını da ulusal dış politikaların Avrupalılaştırmasında önemli bir

mekanizma haline getirmiştir. Buna bağlı olarak üye ülkeler, AB düzeyinde oluşan uyum baskısıyla karşı karşıya kaldıktan sonra bunu azaltabilmek için kendi dış politika tercihlerini AB düzeyine transfer etmeye daha istekli olmaktadır (Tsardanidis ve Stavridis, 2005: 221).

3. ALMANYA’NIN UKRAYNA DIŞ POLİTİKA GÜNDEMİNİ ULUSAL DÜZEYDEN AVRUPA DÜZEYİNE TAŞIMA SÜRECİ

Ukrayna Krizi, AB üyesi ülkeler içinde en çok Almanya’yı ve Almanya’nın Rusya’ya karşı izlemiş olduğu dış politikayı etkilemiştir. Sovyetler Birliğinin çöküşünden bu yana Rusya’ya yönelik bütünlleştirici ve işbirliğine dayalı bir dış politika izlemeyi tercih eden Almanya, Ukrayna Krizi sonrası alınan politik ve ekonomik önlemleri destekleyerek Rusya konusundaki yeni bir stratejisini de göstermiştir. Almanya’nın on yıllar sonra bu şekilde hareket etmesi, şüphesiz Avrupa’daki barışa ve istikrara katkı sağlayacağı düşünülen Rusya’nın, Ukrayna’nın toprak bütünlüğünü tehdidiyle yakından ilişkilidir (Speck, 2015b). Ukrayna Krizi’nin, yakın coğrafyasında ortaya çıkarabileceği siyasi istikrarsızlıklar ve çatışmaların Doğu Avrupa ile ekonomik ve siyasi bir bütünlüşme içerisine giren Almanya’nın kendi ulusal çıkarlarını doğrudan tehdit etmeye başlaması, Almanya’nın Rusya dış politikasını etkilemiştir. Ancak Rusya ile olan ekonomik ve siyasi ilişkilerin derinden sarsılmaması ve Almanya’nın ekonomik gücü hariç Rusya ile tek başına karşı karşıya gelebilecek bir kapasitesinin olmaması, onu AB düzeyinde belirlenecek ortak bir dış politika izlemeye zorlamıştır (Larsen, 2014: 15).

Ukrayna Krizi, Almanya’nın AB’nin bir parçası mı olduğunu, yoksa Rusya ile özel ilişkileri mi önemseydiğini göstermesi açısından oldukça kritik bir süreci başlatmıştır. Viktor Yanukoviç’in 2013’te AB ile ortaklık anlaşmasını reddetmesinden sonra başlayan siyasi protestolar ve istikrarsızlıklar karşısında Almanya’nın ne Ukrayna’ya ne de Rusya’ya karşı kesin bir dış politika gündemi oluşturduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü seçimlerden yeni çıkan Alman hükümeti, krize geçiş dönemi içerisindeyken yakalanmıştır. Almanya, Ukrayna Krizi’nin şiddetlendiği Şubat ve Mart aylarına kadar Rusya’ya karşı kesin bir tutum takınmaktan kaçınmış ve AB ile anlaşma imzalamayı reddettiği için Yanukoviç’i Rusya’dan daha fazla eleştirmiştir. Ancak Rusya’nın Mart ayında Kırım’ı ilhak etmesi üzerine Almanya Başbakanı Merkel, Rusya’nın açıkça uluslararası hukuku ihlal ettiğini ve bundan dolayı hiçbir ortaklığın paylaşılan temel ilkeler olmaksızın sürdürülemeyeceğinin altını çizerek Rusya’ya karşı olan yaklaşımının değiştiğini ortaya koymuştur (Forsberg, 2016: 29).

Almanya, Rusya ile iyi ilişkilerini ön plana çıkararak krizde arabulucu olmak istese de Merkel’in sözleriyle ‘Rusya’nın Soğuk Savaş mantığıyla hareket etmesi’ Almanya’nın bu çabalarını boşa çıkarmıştır. Mart 2014’te yapılan referandumdan önce Almanya Başbakanı Merkel, bunun iptal edilmesi için Putin’i ikna etmeye çalışmış ancak referandum sonunda Kırım’ın Rusya’ya katılması üzerine Almanya’nın tek başına Rusya’yı durduramayacağı anlaşılmıştır. Bu doğrultuda Almanya, AB ve diğer Batılı müttefikleriyle Rusya’nın saldırgan tutumunu sınırlandıracak fakat krizi daha da tırmandırmayacak önlemler almaya yönelmiştir (Speck, 2015b; Forsberg, 2016; Larsen, 2014; Larrabee v.d. 2015). Almanya, Rusya ile ilgili yaptırım ve kısıtlamaları desteklemesinin yanında Rusya’nın Ukrayna’da daha fazla askeri güç kullanması veya krizi tırmandırması durumunda daha ağır yaptırımlarla karşı karşıya kalmasını sağlayacak adımlar atmaya hazır olduğunu göstermiştir. Buna karşın Almanya, Rusya’ya karşı hiçbir şekilde askeri seçeneği kabul etmemiş ve çözüme ancak müzakereler yoluyla ulaşabileceği konusunda diğer ortaklarını ikna etmeye çalışmıştır. Her şeye rağmen Merkel, Almanya’nın Rusya’ya ilişkin olarak izlediği Ostpolitik’te kökten bir değişiklik yaşanmayacağını, orta ve uzun vadede Rusya ile ortaklığa devam etmek istediğini belirterek aslında Almanya’nın Ukrayna Krizi’nde yapıcı bir rol oynamak istediğini ortaya koymuştur (Hyde-Price, 2015: 610).

Ukrayna Krizi’ne kadar uluslararası sorunlara doğrudan müdahalede bulunmaktan kaçınan Almanya, Rusya’ya karşı AB düzeyinde belirlenecek dış politikanın şekillenmesinde kendi ulusal tercihlerini ön plana çıkarabilmek için aktif olmaya başlamıştır. Çünkü Ukrayna Krizi, Almanya için diğer Batılı ülkelerin çıkarlarından çok daha fazlasını temsil etmektedir (Friedman ve Lanthemann, 2014). Almanya’nın, Doğu Avrupa ülkeleriyle olan siyasal, tarihsel ve ekonomik ilişkileri, Almanya’yı diğer AB üyesi ülkelerin bölgeye yaklaşımlarından farklı bir konuma yerleştirmektedir. Almanya, Ukrayna Krizi’ne karşı ne Doğu Avrupa’daki üye ülkeler kadar hassas ne de Batı Avrupa’daki üye ülkeler kadar duyarsız bir yaklaşım sergilemiştir. Almanya krize çok dikkatli bir şekilde yaklaşarak hem bölgedeki istikrarsızlığı engelleyecek hem de Rusya’nın Avrupa düzenine tekrar dâhil edilmesini sağlayacak bir dış politikanın oluşturulması konusunda kendisini sorumlu hissetmiştir. AB

düzeyinde belirlenecek dış politikanın Almanya'nın ulusal dış politika yaklaşımlarını yansıtması için kendi ulusal tercihlerini Avrupa düzeyine taşımaya çalıştığı görülmektedir.

Speck'e (2015b) göre, Almanya'nın Ukrayna Krizi çerçevesinde kendi ulusal tercihlerini daha önce hiç olmadığı kadar başarılı bir şekilde AB düzeyine taşıyabilmesinin üç temel nedeni vardır. Bunlardan birincisi, Almanya'nın özellikle son ekonomik krizden diğer AB ülkelerine göre daha güçlü çıkmasının yanında Avrupa bütünleşmesine daha fazla önem vererek AB'nin kurumsal yapısının gelişmesine olan desteğidir. İkincisi, Ukrayna Krizi'nin Almanya için hayati bir önem taşımasıdır. Zira çatışmaların tırmanması Almanya'nın Soğuk Savaş'tan beri Doğu Avrupa'da inşa etmeye çalıştığı jeopolitik düzeni doğrudan tehdit edecek bir boyut kazanmıştır. Üçüncüsü, Rusya'ya karşı AB düzeyinde belirlenecek dış politika konusunda daha önceki uluslararası krizlerin aksine ne Fransa'nın ne de Britanya'nın herhangi bir adım atma konusundaki isteksizliğidir (Larsen, 2014: 15). Bundan dolayı Almanya, AB dış politikasının belirlenmesinde öncü rol oynayarak Rusya'ya yönelik nasıl ve ne derecede bir önlem alınacağı konusundaki kendi ulusal dış politikasını genel olarak AB düzeyine taşımaya çalışmıştır. AB düzeyinde Rusya ile ilgili hem zorlayıcı önlemlerin alınması hem de diyalogun ve diplomatik kanalların açık tutulması konularında bir dış politikanın belirlenmesinde Alman dış politika tercihlerinin ön plana çıktığını söylemek mümkündür.

3.1. Almanya'nın Ukrayna Politikasını Avrupa Düzeyine Taşması

Almanya, daha önce de belirtildiği gibi, Rusya'nın Ukrayna'da ve özellikle Kırım'da gösterdiği tutumun uluslararası hukuka aykırı olduğunu ve bu durumun kabul edilmediğini savunmuştur. Krizin ilk evresinde, AB düzeyini değil de Rusya ile olan ikili ilişkilerini kullanmayı tercih eden Almanya, Rusya'nın tutumunun değişmemesi ve hatta daha da saldırgan bir hal alması üzerine kendi ulusal hedeflerine daha etkin bir şekilde ulaşabilmek için AB düzeyinde ortak hareket etmeyi önemsemeye başlamıştır.

3.1.1. Ortaklık Çerçevesinde Liderlik

Almanya, Rusya'ya karşı AB düzeyinde belirlenecek dış politikaya liderlik etme konusunda istekli gözükmiştir (Larrabee v.d. 2015: 27). Almanya'nın AB dış politikasındaki öncülük isteği, Rusya'nın Ukrayna'daki eylemlerinin kendi ulusal çıkarlarına ve Avrupa düzeyinde bugüne kadar savunduğu normatif değerlere doğrudan bir müdahale niteliği taşımasından kaynaklanmıştır. Almanya'nın Ukrayna Krizi'ndeki liderliğini, kendi dış politikasına egemen olan çok taraflı işbirliği prensibi çerçevesinde şekillendirdiği görülmektedir (Speck, 2015b). Zira Alman dış politika geleneğinin, uluslararası krizlere karşı tek taraflı değil, diğer devletlerle işbirliği içinde hareket etme ve kriz bölgelerine müdahale gibi zorunlu durumlarda uluslararası hukukun meşru gördüğü usulleri kullanma niteliği haizdir. Almanya, Ukrayna Krizi'nde tek taraflı davranmaktan kaçınmış, diğer AB üyesi ülkeler ve Batılı devletler ile ortak tutum geliştirilmesi konusunda birlikte yol almayı tercih etmiştir (Larsen, 2014: 16). Ancak diğer uluslararası krizlerin aksine Almanya, bu krizde başka devletlerin oluşturduğu temel dış politika hedeflerini değil, kendisinin belirlediği dış politika hedefleri çerçevesinde çok taraflı bir işbirliğini hayata geçirmeye çalışmıştır.

Bu çok taraflı işbirliğinde Almanya, krizin çözümü konusunda AB üyesi ülkelerin ve ABD başta olmak üzere Batılı devletlerin Rusya'ya karşı ortak hareket etmesinin önemini çok iyi kavramıştır (Speck, 2015; Hyde-Price, 2015; Forsberg, 2016). Bundan dolayı Almanya, iki önemli stratejisini AB düzeyine taşıyarak bunlara işlerlik kazandırmaya çalışmıştır. Birinci strateji, Almanya'nın zaman zaman bazı AB üyesi ülkeler -ki özellikle Fransa- ile karşı karşıya gelmesine neden olan ABD ile işbirliği içinde dış politika koordinasyonunun sağlanması konusudur. Almanya, Rusya konusunda AB düzeyinde izlenecek dış politikanın ABD ile işbirliği yaparak düzenlenmesinin hayati bir öneme sahip olduğunu ve krizin çözümünde ABD'nin desteğinin alınmasının Rusya'ya karşı AB'nin elini güçlendireceğini düşünmüştür. Bu bağlamda Almanya, her zaman olduğu gibi AB ve ABD arasında köprü rolünü oynayarak Ukrayna Krizi'nde Atlantik ittifakın güçlenmesine yardımcı olmuştur (Speck, 2015). Özellikle AB'nin ABD'den daha bağımsız bir dış politika takip etmesi konusundaki görüşlerin Ukrayna Krizi'nde öne çıkmaması, Almanya'nın ABD ile işbirliğini ve dış politika koordinasyonunu kolaylaştırmıştır. Dahası ABD'nin uzun bir süredir Washington ile yakın bir işbirliği içerisinde hareket eden Almanya'nın Ukrayna Krizi'ndeki yaklaşımına destek vermesi, Hollanda gibi ABD'ye yakın üye ülkelerin Almanya'nın ulusal politikasını AB düzeyinde kabul etmelerini sağlamıştır.

Bu kararların alınabilmesi için AB üyesi ülkelerin oybirliğine ihtiyaç duyulsa da Ukrayna Krizi'nin Avrupa bütünleşmesi ile Avrupa güvenlik ve istikrarına karşı potansiyel bir tehdit oluşturması, bütün üye ülkelerin Almanya gibi normatif ve sivil güç kullanımını ön planda tutan bir ülkenin dış politika tercihlerini kabul etmesini kolaylaştırmaktadır. Elbette daha önce de belirtildiği gibi, her ülkenin kendi dış politika tercihlerini AB düzeyine taşıyarak süreci etkileme çabaları söz konusudur. Almanya dışındaki AB'nin diğer büyük ülkelerinin -Fransa ve Britanya- Ukrayna Krizi'nin çözümü konusunda isteksiz davranmaları, Almanya'nın tercihlerinin Avrupa düzeyinde benimsenmesini sağlamıştır (Speck, 2015, s. 2-3). Bu ülkeler dışında kalan AB ülkeleri ise -özellikle Doğu Avrupa'da olanlar- çoğunlukla Almanya'nın Rusya'ya da kapsayan çok taraflı dış politika önerilerine olumlu bakmak zorunda kalmışlardır. Zira AB'nin büyük üye ülkelerinin desteklememiş olduğu hiçbir girişimin AB düzeyinde bir politikaya dönüşmemesi, Rusya'ya karşı daha ağır yaptırımları savunan Doğu Avrupalı ülkelerin, en azından AB düzeyinde tutarlı bir dış politikanın oluşması adına Almanya'nın dış politika tercihlerini olumlu karşıladıkları görülmüştür.

Almanya'nın ilk kez AB düzeyinde bir dış politika konusunun oluşumunda bu derece etkili olabilmesinde ve Batılı güçlerin eylem ve koordinasyonunun ana merkezi haline gelebilmesinde hiç şüphesiz Britanya, Fransa ve ABD'nin Ukrayna Krizi'nde liderliği üstlenmek istememesi önemli bir rol oynamıştır (Larrabee v.d. 2015). Bu ülkelerin, Almanya'nın Rusya ile yakın ilişkilerinin krizin çözümünde etkili olacağını düşünmesi de Alman dış politika tercihlerinin AB düzeyinde kabul görmesinde önemli bir faktörü oluşturmuştur (Larsen, 2014). Almanya ise Rusya'ya Avrupa bütünleşmesine yakın tutabilmek için daha önce sık sık kullanmış olduğu ikili ilişkileri bir tarafa bırakarak Rusya'ya karşı AB üyesi ülkeler ve ABD ile işbirliğini öne geçirmiştir. Almanya'nın kendi ulusal çıkarlarını üst düzeye çıkarmayı amaçlaması, AB düzeyinde liderliği üstlenmesini de sağlamıştır (Speck, 2015). Almanya'nın bu tür bir davranış sergilemesi, AB düzeyinde üye ülkelerin 'tek sesliliğin' oluşmasına destek vermeleri ve Rusya'ya tek başına kendisinin ikna etmesinin mümkün olmadığını görmesinden kaynaklanmıştır. Almanya, Rusya'ya geri adım atılabilmek için hem AB hem de ABD ile işbirliği içinde kendi geleneksel dış politika ilkelerini ön planda tutarak Ukrayna Krizi'nin çözümünde önemli bir aktör düzeyine yükselmiştir.

3.1.2. Diplomatik ve Ekonomik Yöntemlerin Kullanılması

Almanya'nın AB düzeyine taşımaya çalıştığı en temel ulusal dış politika tercihi, Ukrayna'daki askeri çatışma durumunun sonlandırılarak krizin diplomatik ve ekonomik yöntemlerle çözülmesidir (Speck, 2015; Larrabee v.d. 2015, Larsen, 2014; Hyde-Price, 2015; Vitkus, 2014; Schmidt-Felzmann, 2014). Bu bağlamda Almanya, AB'nin iki önemli dış politika aracı olan ekonomi ve diplomasinin Rusya'ya karşı kullanılması için yoğun çaba göstermeye başlamıştır. Rusya konusunda ekonomik ve diplomatik araçların birlikte kullanılmasıyla Rusya'nın Ukrayna'daki eylemlerine karşı Gürcistan'da olduğu gibi sessiz kalınmayacağı gösterilmiş ve krizin çözümü hakkında Rusya ile iletişim kanalları açık tutulmaya çalışılmıştır. Almanya'nın Rusya'ya karşı AB'nin ekonomik gücünü ön plana çıkarması ve ekonomik yaptırımların uygulanmasına yönelik desteğinin arkasında iki önemli amaç bulunmaktadır. Bu amaçlardan ilki, AB üyesi ülkeler arasında Rusya'ya yönelik 'tek sesliliği' sağlayabilmektir. Zira Rusya'nın engellenmesi, AB üyesi ülkelerin, AB düzeyinde ortak tutumlar belirleyerek tutarlı politikalar üretebilmelerine bağlıdır. İkincisi ise AB'nin ekonomik ve siyasi yaptırımları karşısında Rusya'nın Ukrayna'daki seçeneklerini azaltarak AB'nin ve dolayısıyla Almanya'nın istediği şekilde krizin çözülmesidir.

Almanya, Ukrayna Krizi ile birlikte AB düzeyinde üye ülkeler arasında Rusya'ya karşı ortak bir tepkinin belirlenmesini amaçlamıştır. Ancak krizin ilk evrelerinde alınacak önlemler konusunda 28 üye ülke anlaşmazlık yaşamıştır (Schmidt-Felzmann, 2015). Anlaşmazlıklara rağmen Almanya, Kırım'ın ilhakından sonra AB düzeyinde kapsamlı yaptırım kararlarının alınmasını sağlayabilmiştir. Rusya'ya karşı ekonomik ve siyasi yaptırımların maliyetinden çekinen Batı Avrupalı üye ülkeler, AB düzeyinde sınırlı yaptırım kararlarına destek vermişlerdir. Doğu Avrupalı ülkeler ise halâ uzlaşmacı bir tutum sergilemesinden dolayı Almanya'yı eleştirmişlerdir. Avrupa düzeyinde askeri önlemleri de içeren ağır prosedürlerin Alman dış politikasında önemli uyum maliyetlerini ortaya çıkarmasından ve Rusya'nın daha saldırgan bir hale gelmesinden çekinen Almanya, sadece ekonomik yaptırımların uygulanmasını kabul ettirmek için yoğun çaba göstermiştir (Vitkus, 2015: 13). Almanya'nın bu politikasının başarılı olabilmesi için AB düzeyinde üye ülkelerin 'tek sesliliğine' ihtiyaç duyulmuştur. AB üyesi ülkeler arasındaki bu uyum ve dayanışma ise ancak M17 sefer sayılı uçağın düşürülmesinden sonra üye ülkelerin tüm maliyetleri göze alarak Rusya'ya karşı ağır ekonomik ve siyasi yaptırım kararlarının alınması ile somutlaşabilmiştir. AB üyesi ülkeler Rusya ile mücadele konusunda AB

düzeyinde belirlenecek ortak tutum ve eylemlere uyum göstererek AB'nin Rusya karşısındaki pozisyonunun güçlenmesini sağlamışlardır (Vitkus, 2015; Forsberg, 2016). Böylece Avrupa düzeyinde üye ülkeler arasında Rusya'ya yönelik ortak karar ve uzlaşmanın mümkün olmadığı düşüncesi ortadan kalkmış ve Rusya, kendisini ekonomik olarak bir baskı altında hissetmeye başlamıştır.

Almanya'nın yaptırımlarının bir diğer amacı da Rusya'yı diplomasi masasına çağırmaaktır. Bu bağlamda yukarıda belirtildiği gibi, üye ülkeler arasında 'tek sesliliğin' tesis edilmesi önemli bir avantaj sağlamıştır. Zira Rusya bugüne kadar üye ülkeler arasındaki farklılıkları kullanarak AB düzeyinde kendine yönelik kararların alınmasını engellemeyi başarmıştır (Schmidt-Felzmann, 2008: 170). Ancak Rusya'nın çatışmayı tırmandırıcı bir tavır sergilemesi, AB üyesi ülkeleri bütünleştirmiş ve yaptırımların AB dış politikasının en güçlü araçları haline dönüşmesine önayak olmuştur. AB'nin uygulamaları, Rusya için önemli bir pazar olarak görünen Avrupa'nın kaybedilmesi anlamına gelirken Rusya'nın endüstriyel modernizasyonu için ihtiyaç duyduğu ileri teknoloji ürünlere erişimini de engellenmiştir. Küresel ekonomiden ve AB'nin yaptırımlarından etkilenen Rus ekonomisi, petrol ve doğalgaz fiyatlarının da her geçen gün düşmesiyle birlikte büyük bir darboğazın içine düşmüş görünmektedir. Buna koşut olarak Almanya'nın ve AB'nin beklentisi, Rusya'nın AB ekonomisine olan bağımlılığını görerek Ukrayna Krizi'nde daha işbirlikçi bir yaklaşımı benimsemesidir.

Almanya, diğer üye ülkelerden farklı bir yaklaşım sergileyerek hem Ukrayna'ya tam destek vermekte hem de Rusya ile diplomatik etkileşimi devam ettirmektedir. Elbette bunu yaparken Rusya'nın eylemlerini kabullenmeyeceğini gösteren bir tavır içindedir (Hyde-Price, 2015: 610). Almanya, Ukrayna Krizi'nde diplomasiyi tek yol olarak görmüş ve bundan dolayı da krizin her iki tarafıyla iletişimin devam ettirilmesini öncelikli hale getirmeye çalışmıştır. Almanya dışişleri bakanı Frank-Walter Steinmeier –şuan Almanya Cumhurbaşkanı-, bu yaklaşımı sonuna kadar savunmuş ve 'diplomasiyi zayıflık anlamına gelmemesi gerektiğini aksine askeri gerilimin tırmanıp ulusların uçurumun kenarına çekilmemesi için her zamankinden daha fazla gerekli olduğunu' söyleyerek krizin askeri yöntemlerle çözülmesine karşı olduğunu göstermiştir (Hyde-Price, 2015: 609). Bu nedenle Rusya'nın saldırgan tutumuna karşı Ukrayna'nın NATO üyeliğine alınma önerisi, Almanya tarafından krizin askeri boyuta taşınabileceği endişesiyle kabul görmemiştir. Öyle ki Ukrayna'nın NATO üyeliği değil, NATO birliklerinin Doğu Avrupa ülkelerine konuşlanması düşüncesi dahi Almanya'nın büyük tepkisini çekmiştir. Her ne kadar Rusya uluslararası hukuku çiğnemiş olsa bile krizin çözümü konusunda askeri yöntemlerin kullanılması Avrupa'da yeni bir Soğuk Savaşın başlamasına neden olacağından diplomasi ve ekonomik yaptırımların ön planda tutulması Almanya için her şeyden önemli hale gelmiştir.

3.1.3. Rusya İle İşbirliği

Almanya'nın Rusya'ya yönelik politikasındaki değişiklik, kullanmış olduğu yöntemleri ve araçları farklılaştıran bir programı kapsamıştır (Forsberg, 2016.: 37). Almanya'nın, Ukrayna Krizi'ne kadar olan dönemde Rusya'yı yakın işbirliği içinde dönüştürme yaklaşımının başarısız olması, zorlayıcı araçlara başvurmasını beraberinde getirmiştir. Daha da önemlisi Almanya, Rusya ile olan ilişkilerinde ekonomik çıkarları ön planda tutan politikaları terk ederek uluslararası hukuka, ülkelerin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı gibi değer temelli politikaları izlemeyi tercih ettiği bir süreci başlatmıştır (Larsen, 2014). Ancak her ne olursa olsun Almanya, Rusya'yı öteleyecek ve onun marjinalleşmesine neden olacak politikalara destek vermemiştir. Elbette Almanya'nın Rusya'yı Avrupa bütünleşmesine entegre etmeye yönelik vizyonu Ukrayna Krizi ile büyük zarar görmüştür ancak Rusya ile ortaklığın devam ettirilmesi fikri halâ sabittir. Zira Almanya, Rusya'nın bir şekilde Avrupa güvenliğini tehdit etmesini engelleyecek yöntemin Rusya ile kurulacak diyaloga bağlı olduğunu düşünmektedir (Steinmeire, 2014).

Bu bağlamda Ukrayna Krizi'nin başlangıcından bu yana Almanya, Rusya ile iletişim kanallarının ve diplomatik yolların açık tutulması için yoğun çaba göstermiştir. Almanya, Rusya ile uzun süredir olan yakın ilişkilerini kullanarak AB ve Rusya arasında tıpkı bir arabulucu görevi üstlenmiştir. Dönemin Almanya dışişleri bakanı Frank-Walter Steinmeier, Ukrayna Krizi'nin çözümünde AB ve Rusya'nın işbirliği içinde birlikte çalışmalarının ve bu sayede Avrupa'daki yeni bölünmelerin önüne geçilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır (Larsen, 2014: 15). Almanya bu işbirliğini sağlamak için Ukrayna Krizi'nin başlangıcından itibaren Rusya ile yakın bir diyalog halinde olmuştur. Öyle ki Almanya başbakanı Merkel, Rusya devlet başkanı Putin ile hem telefon hem de ikili toplantılar yoluyla düzenli olarak irtibata geçmiştir (Forsberg, 2016: 29). Merkel, sadece Putin ile değil, Ukrayna devlet başkanı ve diğer devlet başkanlarıyla da görüşerek bir müzakere atmosferi oluşturmaya çalışmıştır. Nitekim Merkel'in bu çabası, Mart 2014'te Ukrayna'ya gönderilecek Avrupa

Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tabanlı inceleme heyeti için Putin'den onay alınmasını sağlamıştır. Bununla birlikte Merkel, Eylül 2014 ve Şubat 2015'te Ukrayna'da ateşkesi sağlayacak Minsk-1 ve 2 anlaşmalarının imzalanmasında önemli rol oynamıştır.

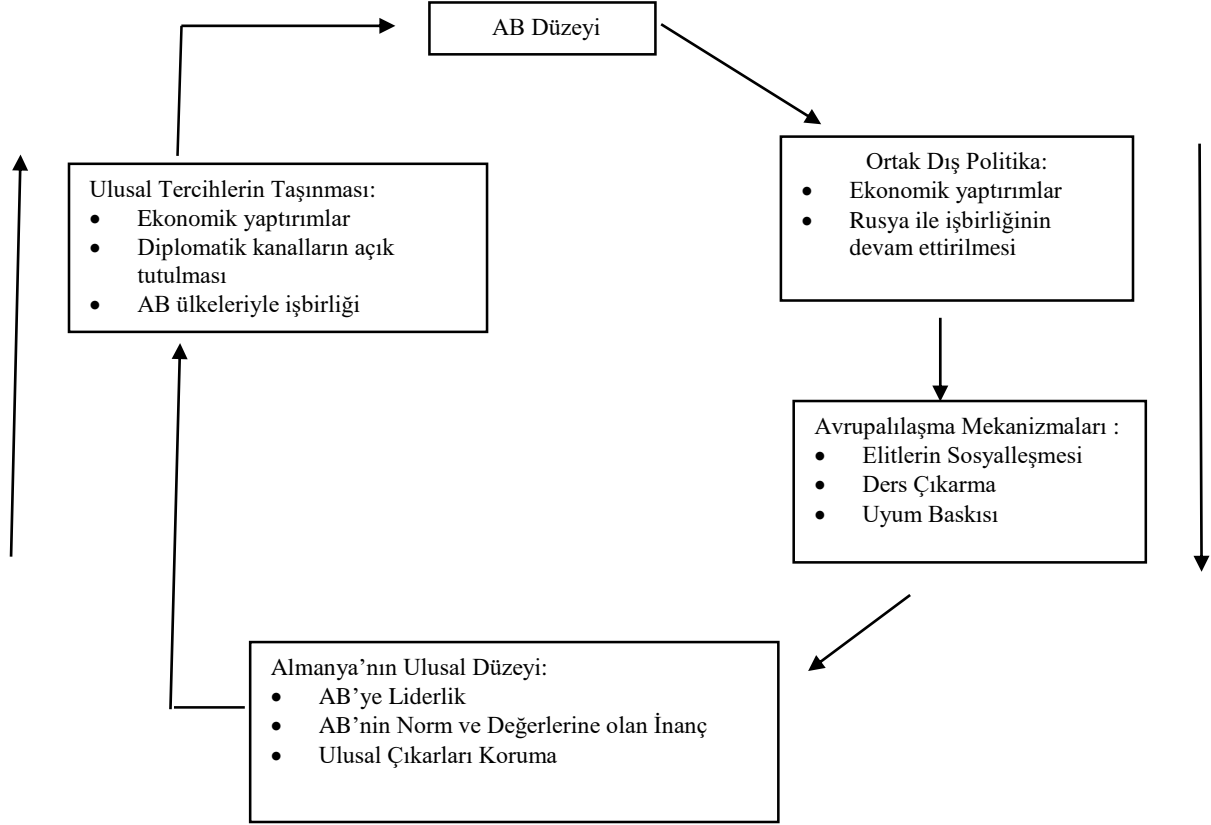
Her ne kadar Almanya ve Rusya arasındaki diyalog Ukrayna Krizi'nden bu yana devam ettirilse de çözüm konusundaki ilerleme oldukça sınırlı düzeyde kalmıştır. Bunun temelinde Ukrayna'daki krizin nedenleri ve çözüm önerileri konusunda Almanya ve Rusya'nın farklı yaklaşımları bulunmaktadır (Forsberg, 2016). Merkel, Rusya'nın olumsuz tavrına rağmen AB'nin ve ABD'nin askeri seçenekten ziyade Rusya ile işbirliği içinde sabırlı bir şekilde uzun vadeli taahhütlerin yerine getirilmesiyle çatışmanın sonlanacağı görüşünü paylaşmaktadır. Bu bağlamda Merkel, Rusya ile diyalogun tesisi ve özellikle Ukrayna'da kalıcı bir çözüme ulaşılabilmesi için işbirliği yapılmasından yanadır. Aynı şekilde Rusya da Merkel ile görüşmelere devam ederek Almanya'yı Avrupa'daki en önemli muhatapı olarak kabul ettiğini göstermiştir. Almanya, Rusya'nın Ukrayna'daki krizi tırmandırmaması ve ayrılıkçı grupları desteklemeyi bırakması karşısında ekonomik yaptırımları sonlandırabileceği sinyalini vermektedir. Öyle ki Angela Merkel, 2015 Davos Zirvesi'nde Ukrayna'da tekrar barışın sağlanması karşılığında Rusya'ya, Ukrayna Krizi'nin çıkmasına neden olan ve Lizbon'dan Vladivostok'a uzanan bir AB serbest ticaret anlaşmasını teklif etmiştir (Telegraph, 2015). Ukrayna Krizi'nin çözümü konusunda Almanya'nın, AB'ye liderlik ederek Rusya'yı ikna etmek için birçok yolu kullandığı anlaşılmaktadır.

4. ALMANYA DIŞ POLİTİKASININ AVRUPALILAŞMASI

Almanya'nın Ukrayna Krizi ile birlikte AB düzeyinde daha aktif rol oynamaya başlaması ister istemez Alman dış politikasının AB düzeyinde oluşan dış politikadan etkilenmesini beraberinde getirmiştir (Neukirch ve Repinski, 2014). Çünkü Almanya'nın Ukrayna Krizi'nde AB dış politika oluşturma sürecine daha fazla katılması, Alman ulusal dış politikasında önemli ölçüde bir değişimin yaşanmasını sağlamıştır. Aşağıdaki şekilde de görüleceği üzere, Almanya'nın kendi ulusal tercihlerini AB düzeyine taşımaya çalışması, daha sonraki süreçte AB düzeyinde oluşan dış politikanın ulusal politika üzerinde yukarıdan aşağı yönlü bir etkinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ukrayna Krizi çerçevesinde AB'nin Rusya'ya karşı belirleyeceği dış politikayı oluşturma sürecinde etkili bir aktör olmayı başaran Almanya, Avrupa düzeyinde oluşan politikalar sonrasında bunlardan etkilenen bir aktör haline dönüşmüştür. Bu doğrultuda Almanya, kendi ulusal dış politikasını Avrupa düzeyinde oluşan politikaya göre uyumlu hale getirmek zorunda kalmıştır.

Bu bağlamda Almanya ulusal dış politikasının Avrupa düzeyindeki dış politika ile uyumlu hale gelmesi ya da başka bir ifadeyle Avrupalılaşması, sadece Avrupalılaşmanın oluşturduğu uyum baskısıyla değil, dış politika elitlerinin sosyalleşmesi ve daha önceki krizlerden elde edilen tecrübelerle gerçekleşmiştir. Zira ulusal dış politikaların Avrupalılaşmasında AB, dış politika ile ilgili doğrudan ve spesifik olarak bir kural belirleyememektedir. Üye ülkeler, AB dış politikasının oluşması için öneriler sunmakta ve yine üye ülkelerin kendi iç dinamikleri sonucunda ulusal politika ve kurumların AB ile uyumlu olduğu görülmektedir. Elbette bu iç dinamikler, ulusal dış politikayı yönlendirme gücüne sahip dış politika elitlerini ve daha önceki krizlerden çıkarılan dersleri kapsamaktadır (Wong, 2006; Wong ve Hill, 2011; Pomorska, 2008). Dolayısıyla Ukrayna Krizi çerçevesinde AB, doğrudan üye ülkelerin uyum sağlaması için bir dış politika kurgulayamamıştır. Almanya başta olmak üzere diğer üye ülkeler, AB düzeyinde kendi tercihleri doğrultusunda Rusya'ya karşı bir dış politika meydana getirmiştir. AB düzeyinde oluşan bu politika neticesinde üye ülkeler AB ile uyumlu hareket etmek zorunda kalmışlardır. Almanya'nın ulusal düzeydeki uyumu ise dış politika yapıcı elitlerin ulusal düzeydeki diğer aktörleri ikna etmesi ve Gürcistan Savaşı sırasında Rusya'ya karşı izlenen dış politikanın başarısızlığından çıkarılan derslerle mümkün olmuştur. Böylece ulusal tercihlerin AB düzeyine taşınmasıyla aşağıdan yukarı yönlü olan Avrupalılaşma, AB düzeyinde oluşan politikaların ulusal politikaları etkilemeye başlamasıyla yukarıdan aşağı yönlü bir hale gelmiştir.

Kaynak: Şekil, yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 1. Almanya'nın Ulusal Dış Politikasının Avrupalılaşması Süreci

Bu bağlamda Almanya ulusal dış politikasının Avrupa düzeyindeki dış politika ile uyumlu hale gelmesi ya da başka bir ifadeyle Avrupalılaşması, sadece Avrupalılaşmanın oluşturduğu uyum baskısıyla değil, dış politika elitlerinin sosyalleşmesi ve daha önceki krizlerden elde edilen tecrübelerle gerçekleşmiştir. Zira ulusal dış politikaların Avrupalılaşmasında AB, dış politika ile ilgili doğrudan ve spesifik olarak bir kural belirleyememektedir. Üye ülkeler, AB dış politikasının oluşması için öneriler sunmakta ve yine üye ülkelerin kendi iç dinamikleri sonucunda ulusal politika ve kurumların AB ile uyumlu olduğu görülmektedir. Elbette bu iç dinamikler, ulusal dış politikayı yönlendirme gücüne sahip dış politika elitlerini ve daha önceki krizlerden çıkarılan dersleri kapsamaktadır (Wong, 2006; Wong ve Hill, 2011; Pomorska, 2008). Dolayısıyla Ukrayna Krizi çerçevesinde AB, doğrudan üye ülkelerin uyum sağlaması için bir dış politika kurgulayamamıştır. Almanya başta olmak üzere diğer üye ülkeler, AB düzeyinde kendi tercihleri doğrultusunda Rusya'ya karşı bir dış politika meydana getirmiştir. AB düzeyinde oluşan bu politika neticesinde üye ülkeler AB ile uyumlu hareket etmek zorunda kalmışlardır. Almanya'nın ulusal düzeydeki uyumu ise dış politika yapıcı elitlerin ulusal düzeydeki diğer aktörleri ikna etmesi ve Gürcistan Savaşı sırasında Rusya'ya karşı izlenen dış politikanın başarısızlığından çıkarılan derslerle mümkün olmuştur. Böylece ulusal tercihlerin AB düzeyine taşınmasıyla aşağıdan yukarı yönlü olan Avrupalılaşma, AB düzeyinde oluşan politikaların ulusal politikaları etkilemeye başlamasıyla yukarıdan aşağı yönlü bir hale gelmiştir.

Tablo 1. Almanya Ulusal Dış Politikalarının Avrupalılaştırma Düzeylerinin Fransa ve Britanya ile karşılaştırması

	Ulusal Tercihlerin Taşınması		Uyum Baskısı		Avrupalılaştırmanın Etkisi			Ulusal Dış Politikadaki Değişiklikler		
	Başarıl 1	Başarısız z	Yüksek k	Düşük k	Zayıf f	Güçlü ü	Sınırlı 1	Maidan Gösterileri i	Kırtım İlhakı m	M17 Olayı 1
Almanya	✓			✓		✓		-	✓	✓
Fransa		✓	✓				✓	-	-	✓
Britanya		✓	✓				✓	-	-	✓

Kaynak: Tablo, yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.1. Uyum Baskısı

Ukrayna Krizi çerçevesinde Avrupalılaştırmanın oluşturduğu uyum baskısı, diğer AB ülkelerinin ulusal dış politikalarında olduğu gibi Almanya'nın ulusal dış politikası üzerinde de bir etki ortaya çıkarmıştır (Forsberg, 2016; Hyde-Price, 2015; Speck, 2015; Larsen, 2014). AB üyesi ülkelerin Ukrayna Krizi'nde Rusya'ya karşı ortak tutum takınarak AB düzeyinde Rusya'ya rağmen bir karar alma yönündeki eğilimleri, üye ülkeler için bağlayıcı bir dış politika kararının tesis edilebileceğini göstermiştir (Schmidt-Felzmann, 2015: 49). Bundan dolayı üye ülkeler, AB'nin Ukrayna Krizi'nde Rusya'ya yönelik dış politikasının belirlenmesi sürecinde kendi politik tercihlerini AB'nin bağlayıcı bir hükmü olması için Brüksel'e taşımaya çalışmışlardır. Üye ülkelerin amacı, Rusya karşısında uygulanacak dış politika konusundaki adaptasyon baskısını ve uyum maliyetini en aza indirmektir. Nitekim AB düzeyindeki politikaların oluşmasında ve kararların alınmasında üye ülkeler ne kadar etkili olurlarsa AB düzeyi ve ulusal düzey arasındaki uyumsuzluğun derecesi o kadar düşük olacaktır (Börzel ve Risse, 2003; Cowles v.d. 2001). Böylece ulusal düzeyde AB'ye uyumdan kaynaklanacak maliyetin azalması ve uyum yönünde ortaya çıkabilecek direncin kırılması sağlanacaktır.

Bu bağlamda Almanya, Rusya'ya karşı AB düzeyinde belirlenen dış politika yapımı sürecinde kendi dış politika tercihlerini AB düzeyine taşıyarak Heritier'in (2001) de işaret ettiği gibi, Avrupalılaştırmanın meydana getireceği uyum baskısı derecesini en aza indirmeye çalışmıştır. Almanya, Soğuk Savaş yıllarından bu yana uluslararası politikada ekonomik ve siyasi araçları kullanarak güvenliği ve istikrarı yarma ve teşvik etme politikasını, AB düzeyindeki Rusya ile ilgili politikanın temel ilkesi haline getirmek için çaba göstermiştir. Zira Almanya, Rusya'ya karşı uzun yıllar boyunca ekonomik ve siyasi araçlar çerçevesinde bir dış politika inşa etmiştir (Petermann, 2006; Hofhansel, 2005). AB'nin Rusya hakkındaki politikasını, Almanya'nın benimsemesi halinde ulusal dış politikada bir değişiklik yapılmasına gerek kalmayacaktır. Buna karşın askeri yöntemlere başvurulması ya da Rusya ile işbirliğinin askıya alınması gibi önlemler, Almanya'nın ulusal dış politikası üzerinde önemli değişiklik taleplerini ortaya çıkaracaktır. Böyle bir talebin ulusal düzeyde kabul görmesi ise mümkün gözükmemiştir. Çünkü Almanya'nın stratejik kültürü ve uluslararası ilişkiler içinde devletin rolüne ilişkin yaygın ortak normlar, değerler ve tutumlar³ dış politikada köklü değişikliklerin yaşanmasına izin vermemektedir (Hanisch, 2015, s. 60).

³Almanya'nın dış politikasının dayandığı temeller, Avrupa ve Atlantik ötesi ortaklık üzerine kurulmuştur. Uluslararası politikada sivil ve ekonomik güç ön plana çıkarılmaya çalışılır. Uluslararası krizler karşısında ise tek taraflı değil, tersine çok yönlü bir şekilde devletlerle işbirliği içinde ve kriz bölgelerine müdahale gibi zorunlu durumlarda uluslararası hukukun meşru gördüğü usuller çerçevesinde hareket etmenin tercih edildiği görülmektedir. Almanya, sivil bir güç ekseninde uluslararası amaçlara ulaşmada diğer aktörlerle işbirliği yapılmasını, ulusal çıkarların korunması için askeri yöntemler yerine ekonomik ve diplomatik araçların kullanılmasını siyasal kültürün bir parçası haline getirmiştir. Almanya, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan çıkardığı derslerle devletin uluslararası ilişkilerdeki rolünü barış, güvenlik, refah ve demokrasinin gelişmesine katkı sağlamak ve bunları desteklemek şeklinde belirlemiştir. Bunun dışında ulusal çıkarlarını korumak için askeri yöntemlere başvurmadan kaçınan Almanya, askeri gücü sadece kendi ekonomik ve siyasi araçlarının kullanılmasını için koruyucu işlevi olan bir konumda tutmuştur. Bu konuda detaylı bilgi için Bkz: İbrahim Canbolat, (2003). *Almanya ve Dış Politika*. İstanbul: Alfa Yayıncılık; Jan Henrik Petermann, (2006). *German Foreign Policy and the Concept of 'Civilian Power'*. Norderstedt: Grin Verlag; Clause, Hofhansel, (2005). *Multilateralism, German Foreign Policy and*

Böylece Bundestag'da Rusya'ya karşı ekonomik yaptırım kararları kabul edilmiştir. Ekonomik yaptırım kararlarının alınması, genel olarak Almanya'nın uluslararası politikada takip ettiği sivil ve ekonomik güç ilkelerine dayalı bir dış politikanın yansımasıdır. Almanya, ekonomik araçları uluslararası krizlerde önemli bir dış politika unsuru olarak sıklıkla kullanmaktadır. Bu nedenle Ukrayna Krizi, Almanya açısından ulusal düzeyde önemli bir dış politika değişikliğini gerektirmemiştir. Rusya ile olan ekonomik ilişkilerden dolayı bazı siyasi partiler -Demokratik Sosyalist Parti gibi- ekonomik yaptırımlara karşı çıkmışlardır (Forsberg, 2016: 33). Ancak Almanya'nın Rusya'yı dünya ekonomisinden dışlayan bir ekonomik yaptırımı tercih etmemesi, ulusal düzeydeki bu tepkilerin sınırlı olmasını sağlamıştır. Rusya'ya karşı uygulanan ekonomik yaptırımların Almanya'nın ulusal dış politikasına iki olumlu katkısı olmuştur. Bunlardan birincisi, ekonomik yaptırımların belirli alanları kapsamaması nedeniyle Alman ekonomisine önemli bir maliyet getirmemesidir. (Hartel, 2014: 5). Bu ise Almanya'nın ekonomik yaptırımları, ulusal düzeyde bir dış politika aracı olarak kullanılmasına imkân vermiştir. İkinci katkı ise Almanya'nın Rusya'yı izole etmemesi sayesinde Soğuk Savaşın sona ermesinden beri uygulanan işbirliğine dayalı dış politikanın sürmesi olmuştur. Almanya'nın sınırlı ekonomik yaptırım tercihi, Rusya ve Batı arasında iletişim kanallarının ve diplomatik yolların açık tutulmasını beraberinde getirmiştir. Minsk-1 ve Minsk-2 ateşkes anlaşmalarının imzalanması ile krizin çatışma düzeyinden ekonomik ve diplomatik düzeye çekilebilmesi de gerçekleşmiştir (Speck, 2015b).

Almanya'nın ulusal tercihlerini AB düzeyine taşıması ve AB dış politikasının bağlayıcı bir hükmü haline getirmesi, yüksek bir uyum baskısıyla karşı karşıya kalmasını engellemiştir. Uyum baskısının oluşmaması ise Almanya'nın dış politikasında bir değişikliği gerektirmemiştir. Zira AB'nin bu politikası Almanya'nınki ile örtüşmüştür. Ekonomik yaptırımların Rusya ile işbirliğini engelleyici nitelikte olmaması ve krizin çözümü konusunda iletişim kanallarının açık tutulmasını öncelemesi, ulusal aktörler arasında AB politikasına uyum yönünde bir direncin oluşmasını önlemiştir. Çünkü ulusal düzeyde ve AB düzeyinde Rusya'ya yönelik politika genel olarak Almanya'nın uluslararası politikada izlemiş olduğu sivil ve ekonomik gücü esas almıştır.

Ukrayna Krizi sonrası Avrupa'nın güvenliği konusunda özellikle Baltık ülkelerinin askeri seçenekleri ön plana çıkarmaya çalışması, Almanya tarafından olumlu karşılanmamıştır (Vitkus, 2015; Schmidh-Felzmann, 2014; Forsberg, 2016). Çünkü Almanya, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana sivil ve ekonomik gücü daha önemli gören buna karşın askeri güç yönünden Fransa ve Britanya'ya göre zayıf bir AB ülkesi konumundadır (Miskimmon 2007: 107). Bunun da ötesinde Alman ordusu, 1990'lı yılların sonuna doğru Anayasal sınırlandırmalar kaldırılarak ülke dışında görevlendirilse de Alman kamuoyu, hala ordunun uluslararası krizlerde sivil amaç haricinde görevlendirilmesine karşı çıkmaktadır (Hyde-Price, 2015: 606). Dolayısıyla Almanya, AB düzeyinde belirlenecek Rusya'ya yönelik dış politika konusunda kendi dış politikasının temel ilkeleri olan diplomasiyi ve ekonomik gücü merkeze yerleştirerek ulusal dış politikası üzerinde Avrupalılaştırmanın oluşturacağı uyum baskını azaltmayı hedeflemiştir. Ukrayna Krizi'nden sonra AB'nin Rusya ile ilişkilerini yeniden tanımlamasına rağmen krizin çözümü konusunda askeri seçenekleri gündem dışı tutması, Almanya'nın ulusal dış politikasında bir uyum baskısı oluşmasını engellemiştir.

Buna karşın Almanya'nın Ukrayna Krizi'nde aktif rol oynamak istemesi, Alman dış politikasında bir reform baskısını açığa çıkarmıştır (Neukirch ve Repinski, 2014; Schwarz, 2014; Hyde-Price, 2015; Larsen, 2014). Ukrayna Krizi ile birlikte Almanya'nın uluslararası sorunlara karşı artık arka planda kalarak pasif bir dış politika izlemesinin mümkün olmadığı görülmüştür. Almanya'nın bir yandan ekonomik kriz nedeniyle AB'nin *de facto* lideri konumuna gelmesi, öte yandan Britanya ve Fransa'nın Ukrayna Krizi'ne müdahale konusunda isteksiz davranması, uluslararası krizler karşısında gerekli sorumluluğu almasını ve daha aktif rol oynamasını zorunlu hale getirmiştir. Almanya'nın uzun yıllar boyunca benimsediği 'bekle ve gör' şeklindeki dış politika seçeneği yerine AB politikasının oluşturulmasında etkinleşerek krizler karşısında kuralları kendisinin belirlediği ya da en azından belirlemeye çalıştığı bir dış politikaya doğru değişimin gerekliliği kaçınılmaz olmuştur (Hyde-Price, 2015: 606). Bu da Almanya'nın mevcut dış politika doktrinini değiştirme baskısını ortaya çıkarmıştır. Ukrayna Krizi'nde AB'nin liderliğini üstlenmesi ile Almanya, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri izlemiş olduğu pasif politikaları terk etmeye başlamıştır.

Ukrayna Krizi sonucu AB düzeyinde oluşan dış politika -en azından prosedürel olarak- Alman ulusal dış politikasında yüksek bir uyum baskısı meydana getirmemiştir. Elbette böyle bir uyum baskının oluşmaması Almanya'nın Rusya'ya karşı uzun süredir takip ettiği işbirliğine dayalı dış politikanın temel ilkelerinin AB düzeyine başarılı bir şekilde taşınması sayesinde mümkün olmuştur. Böylece ulusal düzeydeki aktörler, AB

dış politikasına uyum sağlamakta zorluk çekmemişlerdir. Ancak Almanya'nın dış politika doktrini üzerinde önemli bir uyum baskısı gündeme gelmiştir. Çünkü Almanya, Ukrayna Krizi ile birlikte AB'ye liderlik etme konusunda bir zorunlulukla karşı karşıya kalmış ve İkinci Dünya Savaşı'ndan beri devam eden pasif dış politika geleneklerini bir kenara koyarak aktif bir dış politika yapımı sürecine dâhil olmuştur. Bu bağlamda Almanya, kendi dış politika tercihlerini etkin bir şekilde AB düzeyine taşıırken dış politika elitlerinin devletin uluslararası ilişkilerdeki rolüne ilişkin ortak normlar, değerler ve tutumlar konusundaki kimliklerini derinden etkileyecek bir pozisyon ortaya çıkmıştır.

4.1.1. Dış Politika Elitlerinin Sosyalleşmesi

Ukrayna Krizi'nde, Almanya'nın ulusal dış politikasının Avrupalılaşmasında dış politika yapıcı elitlerin Avrupa düzeyinde sosyalleşmesinin önemli bir rolü olmuştur (Larsen, 2014; Hyde-Price, 2015; Speck 2015b; Forsberg, 2016). Almanya'nın Rusya'ya karşı uzun yıllar boyunca izlediği bütünleştirici ve işbirliğine dayalı dış politikanın değişmesinin yanında ilk defa büyük bir uluslararası krizin yönetimine liderlik etmesinin sadece AB'nin etkisiyle ya da uyum baskısıyla açıklanması oldukça zordur. Bu nedenle Alman dış politika elitlerinin AB politikasına uyum yönündeki istekleri ve kararlılıkları da göz önüne alınmalıdır. AB dış politikasının hükümetlerarası yapısından dolayı Avrupalılaşmanın üye ülkeler üzerinde bir uyum baskısı oluşturabilmesi için Avrupa düzeyinde ortak bir karara varılması gerekmektedir (Wong ve Hill, 2011; Gross, 2009; Miskimmon, 2007). Böyle bir karar ise genellikle üye ülkelerin dış politika elitlerinin ulusal düzeyde ve Avrupa düzeyindeki etkileşimlerine bağlıdır. AB düzeyinde özellikle Rusya'ya karşı bir kararın alınarak AB dış politikası haline getirilebilmesi, Rusya ile yoğun siyasi ilişkileri olan Alman dış politika elitlerinin Topluluk normlarını ve politika paradigmasını benimsemesi ve bu doğrultuda hem diğer üye ülkeleri hem de kendi kamuoylarını ikna etmesi ile mümkün olmuştur (Hyde-Price, 2015: 602).

Alman dış politika elitlerinin Ukrayna Krizi'nin ulusal çıkarları için hayati bir önem taşıdığını düşünmeleri, ulusal dış politikadaki değişimi tetiklemiştir. Ukrayna Krizi'nin erken evresinde dönemin Almanya Cumhurbaşkanı Joachim Gauck'un 2014 Münih Güvenlik Konferansı'ndaki konuşmasında "Alman siyasetçilerin küresel sorunlar karşısında yüzünü başka bir tarafa çevirmek için bir bahane olarak Almanya'nın 'tarihi suçunu' kullanmayı bırakmasını" vurgulaması, Alman dış politikasında bir değişimin gerekliliğini ortaya koymuştur (Gauck, 2014). Gauck (2014), Almanya'nın dış politika alanında küresel sorunlarla yüzleşmesi ve sorumluluk almasının artık kaçınılmaz olduğunu bir kez daha anımsatmıştır. Gauck'un bu konuşmasından sonra dönemin Dışişleri Bakanı Frank-Walter Steinmeier ve Savunma Bakanı Ursula von der Leyen de Almanya'nın uluslararası krizlere daha aktif bir şekilde müdahil olmasını savunmuşlardır. Örneğin, Savunma Bakanı Leyen "Almanya gibi bir ülke için ne güvenlik konularının ne de insani perspektiflerin kayıtsız kalınacak bir seçenek olmaması gerektiğini" belirterek Alman dış politika yaklaşımının değişmesini öngörmüştür (Von der Layen, 2014). Dönemin dışişleri Bakanı Steinmeier de "Almanya'nın bir kenarda oturup dünya siyasetini takip edemeyecek kadar büyük bir ülke olduğunu ve diğer ülkelerin de Almanya'nın uluslararası ilişkilerde daha fazla sorumluluk almasını beklediklerini" söyleyerek Almanya için daha aktif bir dış politika çağrısında bulunmuştur (Steinmeier, 2014).

Alman dış politika yapıcı elitlerinin bu yaklaşımı, daha önce karşılaşılmamış bir durumu ortaya çıkarmıştır. Çünkü bu elitlerin geleneksel Alman dış politikasının değişmesi için hiç bu kadar istekli oldukları görülmemiştir. Miskimmon'un da altını çizmiş olduğu gibi, daha önce Alman dış politika elitlerinin uluslararası krizlere müdahale konusunda genel olarak bir isteksizlik gösterdikleri ve ekonomik baskılar tarafından yönlendirilen fayda maliyet esasına göre hareket etmeyi tercih ettikleri bilinmektedir (Miskimmon, 2012: 393). Ülke içindeki siyasi hesapların dış politika üzerinde ayrıcalıklı bir konumu vardır ve koalisyon hükümetleri, bu konular ekseninde dış politikayı şekillendirmektedir. Öyle ki koalisyon üyelerinin dış politika konusunda farklı düşündükleri durumlarda Alman dış politikasının daha ihtiyatlı, kısıtlamalar içeren ve içine kapanık bir hal aldığı görülmektedir. Örneğin, Merkel'in ikinci döneminde Dışişleri Bakanlığı görevini yürüten Guido Westerwelle'nin AB dış politikasına yaklaşımı Merkel'den farklı olmuştur. Bu farklılık ise Alman dış politikasının Libya ve Suriye gibi konulara müdahil olmasının önüne geçmiştir. Merkel'in dış politika danışmanı Christoph Heusgen, Almanya'nın bu konularda daha aktif bir dış politika izlemesi gerektiğini vurgulasa da Merkel, dış politika alanında daha mutedil davranan Dışişleri Bakanı ile karşı karşıya gelmemek adına bu krizlerde Almanya'nın rolünü ön plana çıkarmamaya çalışmıştır (Hyde-Price, 2015: 602).

2014 Münih Güvenlik Konferansı'nda Alman dış politika elitlerinin yaptığı konuşmalar, Alman dış politikasında daha somut değişikliğe gidilmesi ile ilgili bir konsensüsün oluştuğunu göstermiştir (Forsberg,

2016; Hyde-Price, 2015; Speck, 2015b; Neukirch ve Repinski, 2014). Bunun özellikle koalisyon hükümetinde yer alan partilerin dış politika elitleri arasında olduğu belirtilmelidir. Nitekim Aralık 2013 tarihinde kurulan koalisyon hükümetindeki Sosyal Demokrat Partili Steinmeier ve Hristiyan Demokrat Partili Leyen, daha aktif bir dış politika izlemek istemiştir. Steinmeier ve Leyen'in bu arzusuna rağmen Başbakan Merkel, aktif güvenlik ve savunma politikasına destek vermemiştir (Hyde-Price, 2015: 603). Merkel'in bu yaklaşımı, Steinmeier ve Leyen'in Ocak 2014'te Mali ve Orta Afrika Cumhuriyetindeki AB operasyonlarında Almanya'nın rolünü artırmak için yapmış oldukları öneride belirginlik kazanmıştır. Merkel bu öneriyi, ne tamamen reddetmiş ne de tamamen kabul etmiştir (Neukirch ve Repinski, 2014). Ancak Steinmeier ve Leyen, aktif bir dış politikanın yalnızca Almanya'nın kendi çıkarları için değil, dünyadaki demokrasi ve insan haklarının gelişmesi adına önemli olduğunu ileri sürmüştür. Steinmeier ve Leyen'e bir destek de muhalefette bulunan Yeşiller Partisinden gelmiştir. Daha önce Libya Krizi'ndeki pasif dış politikayı eleştiren Yeşiller Partisi lideri Cem Özdemir, Steinmeier ve Leyen'in demokrasi ve insan hakları konusundaki düşüncelerine katıldığını söylemiştir. Hükümetin ve muhalefet partilerinin beklentileri karşısında Merkel, aktif dış politikaya ilişkin tutumunu değiştirmiştir. Böylece Almanya, Mali ve Orta Afrika Cumhuriyetindeki AB operasyonlarında askeri personel ve teçhizat desteği sunmaya başlamıştır. Bu destek, küçük bir adım olarak görülse de Almanya'nın Avrupa güvenlik ve savunma politikalarında daha fazla etkin olacağına sinyalidir (Hyde-Price, 2015: 603-604).

Şubat-Mart 2014'te yaygınlaşan gösteriler ve yaşanan can kayıpları sonucu Ukrayna Krizi'nin büyümesiyle Almanya, arabulucu olarak rol üstlenmeye hazır bir görüntü çizmiştir (Larsen, 2014; Gressel, 2015; Speck, 2015b). Merkel, daha önce Libya ve Suriye'deki iç savaşa müdahale konusunda isteksizlik göstermesine rağmen Ukrayna Krizi'nde aktif olmaya karar vermiştir (Speck, 2015b). Merkel'in bu tutumunda özellikle Steinmeier ve Leyen'nin büyük katkısı olmuştur. Steinmeier ve Leyen, her ne kadar koalisyonun iki farklı partisini temsil etseler de Ukrayna Krizi'ni Almanya'nın ulusal çıkarları açısından oldukça önemsemişlerdir. Steinmeier, Ukrayna Krizi'ne Rusya ile olan diplomatik ilişkilerle ticari, kültürel ve tarihsel işbirliği yönünden değer atfederken Leyen, güvenlik ve dış politika açısından yaklaşmıştır (Hyde-Price, 2015: 608). Ancak her iki Bakan da krizin çözümünde Almanya'nın ön planda olmasını arzulamışlardır. Hatta Rusya ile yoğun ekonomik ilişkilere karşın Almanya'nın etkili bir aktör olması için AB düzeyinde belirlenen ekonomik yaptırımlara destek vermişlerdir. Hükümet üyelerinin bu beklentisi Merkel'i, Libya Krizi'nde olduğu gibi AB politikalarından uzaklaşan bir tavrın aksine daha etkili bir politika üretmeye zorlamıştır. Almanya, AB düzeyinde belirlenen politikalar kapsamında, Rus bankalarının Alman sermaye piyasalarına erişimlerini kısıtlamış, silah satışını, petrol ve doğalgaz sektöründe kullanılan ileri teknoloji transferlerini de askıya almıştır (EEAS, 2015). Ayrıca Almanya, AB, NATO ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) arasında koordinasyon görevini üstlenmeye başlamıştır. Hükümetin önemli dış politika elitlerinin ortak bir gündeme sahip olması, Almanya'nın daha aktif bir dış politika izlemesine olanak sağlamıştır.

Ukrayna Krizi'nde Alman dış politika elitlerinin istekleri ve kararlılıkları, ulusal düzeyde dış politikanın Avrupalılaşmasının en önemli katalizörü olmuştur. Ukrayna Krizi çerçevesinde ulusal politikanın Avrupalılaşması ise Checkel'in (2005) de belirtmiş olduğu gibi, dış politika elitlerinin "stratejik sosyalleşmesi" ve "uygunluğa bağlı sosyalleşmesiyle" mümkün olmuştur. Ulusal dış politika elitlerinin stratejik sosyalleşmesi, ulusal tercihlerin ve çıkarların değiştirilmeden ya da çok sınırlı derecede değiştirilerek fakat yüksek risk ve maliyetler altına girilmeden, AB düzeyinde ulusal hedeflerin gerçekleştirilmesidir. Alman dış politika elitleri de yüksek risk ve maliyet yüklenmeden Almanya'nın Ukrayna Krizi'nde daha aktif bir dış politika üretebilmesi için en uygun yolun AB dış politikası olduğunu görmüşlerdir. Nitekim AB dış politikasının ekonomik yaptırımları ve diplomasiyi öncelmesi, Alman dış politika elitlerinin ulusal tercihleri ve çıkarlarıyla örtüştüğü için bir değişikliğe neden olmamıştır. Elbette birtakım ulusal tercihler Rusya ile olan yoğun ekonomik ilişkiden dolayı olumsuz etkilenmiştir (Forsberg, 2016; Vitkus, 2015; Galbert, 2015; Hartel, 2014). Ancak Alman dış politika elitleri, ulusal düzeyde Almanya'nın küresel sorunlarla yüzleşmesi ve sorumluluk alması yönündeki hedeflerini gerçekleştirmişlerdir. Bunula birlikte Rusya ile doğrudan bir mücadeleye girilmediği ve iletişim kanalları açık tutulduğu için yüksek bir risk ve maliyetle de karşı karşıya kalınmamıştır. Dahası kendi ulusal hedeflerine ulaşan Almanya, AB düzeyinde eskisi gibi gerekli sorumlulukları alacağını göstererek üye ülkeler ile zayıflayan işbirliğini ve kaybolan güveni yeniden tesis etmek için önemli bir stratejik fırsatı da yakalamıştır.

Alman dış politika elitlerinin AB düzeyinde Rusya'ya karşı oluşturulan dış politikaya uyum sağlaması, Checkel'in (2005) ikinci tür sosyalleşme olarak nitelendirdiği, AB politikasının uygunluğuna olan inançlarından kaynaklanmıştır. Bu sosyalleşme türünde genel olarak AB düzeyindeki çıkarlar, ulusal çıkarlardan daha önemli görülmüştür. Bu nedenle Avrupa bütünleşmesine olan inanç, ulusal aktörlerin tercihlerini değiştirmede oldukça etkilidir. Ulusal dış politika yapıcı elitlerin AB politikasının uygunluğuna

olan inançları, ulusal düzeydeki dış politikanın değişmesi için önemli bir itici güçtür. Bu bağlamda Ukrayna Krizi'nin ilk evresinde Alman dış politika elitleri, Rusya ile olan ekonomik ve siyasi ilişkilerin zarar göreceği kaygısıyla ulusal çıkarları daha çok ön planda tutmuşlardır. Bu nedenle Alman dış politika elitleri, krizin ilk aşamasında ekonomik yaptırımlar yerine ikili ilişkileri kullanarak krize çözüm bulmaya çalışmışlardır (Forsberg, 2016: 31). Fakat Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi ve M17 sefer sayılı uçağın düşürülmesi, Alman dış politika elitlerinin ve ulusal aktörlerin tercihlerinde bir değişim yaşanmasını sağlamıştır. Elbette en önemli değişim Rusya'ya karşı yaptırım kararlarına uyum sağlama yönünde olmuştur (Speck, 2015b). Çünkü Alman dış politika elitleri, Avrupa sınırlarının güç kullanarak değiştirilmemesi ilkesinin Rusya tarafından ihlal edilmesini, Avrupa güvenliği ve istikrarı açısından kabul edilemez bulmuşlardır. Bunun birlikte Batılı değerler ve normlar çerçevesinde Avrupa güvenliği ve refah alanı içinde yer almak isteyen bir ülkenin desteklenmesi 1990'li yıllardan beri AB'nin en önemli hedefleri arasında yer almaktadır. Bu hedefin, Ukrayna Krizi'nden sonra aktif bir dış politika izlemek isteyen Almanya'nın gündemine de girdiği görülmüştür. Nitekim dönemin Almanya Cumhurbaşkanı Joachim Gauck, Almanya'nın aktif bir dış politikayı sadece kendi ulusal çıkarları için değil, dünyadaki demokrasi ve insan haklarının gelişimi için de izlemesi gerektiğini belirtmiştir (Gauck, 2014). Gauck'un bu açıklaması Yeşiller Partisi lideri Cem Özdemir tarafından destek görmüştür. Özdemir, Almanya'nın demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti gibi Avrupa değerlerini savunan bir dış politika izleyerek Avrupa'nın güvenliğine ve istikrarına daha fazla katkı sağlayacağını altını çizmiştir (Hyde-Price, 2015: 604). Bu yaklaşım, Soğuk Savaşın sona ermesinden bu yana AB'nin bölgeye yönelik ulusüstü hedefini temsil etmektedir. Avrupa'nın istikrarı ve güvenliği üye ülkeler arasında ortak bir norm haline gelmiştir. Dolayısıyla bunun gerçekleştirilebilmesi için üye ülkeler, kendi ekonomik ya da siyasi çıkarlarını bir kenara bırakıp gerekli sorumlulukları üstlenerek ulusal politikalarının Avrupalılaşmasını sağlamaktadırlar.

Sonuç olarak Alman dış politika elitleri, Ukrayna Krizi'nde Avrupa düzeyinden etkilenecek Alman dış politikasında önemli bir değişikliğin yaşanmasına yardımcı olmuşlardır. Bunu yaparken hem "stratejik sosyalleşme" çerçevesinde ulusal çıkarlarını gerçekleştirmişler hem de Avrupa değerlerine olan inanca bağlı olarak ulusüstü hedeflere ulaşmayı amaçlamışlardır. Alman dış politika elitlerinin Almanya'nın uluslararası krizlerde daha aktif bir politika izlemesi konusundaki yaklaşımları, Ukrayna Krizi'nde hem ulusal hem de ulusüstü hedeflerin gerçekleştirilmesine olanak sağlamıştır. Nitekim Almanya, Ukrayna Krizi'nde AB'ye liderlik ederek ulusal çıkarlarını başarılı bir şekilde üst düzeye taşıyabilmiş ve Rusya'ya karşı Avrupa değerlerini AB ülkeleri ile birlikte savunarak ulusüstü çıkarlarını gerçekleştirmiştir.

4.1.2. Gürcistan Savaşı'nın Etkisi

Kasım 2013 tarihinde Maidan ya da göstericilerin taktığı adıyla Euromaidan protestolarıyla başlayan ve Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi ile doruğa çıkan Ukrayna Krizi, AB üyesi ülkeler içinde en çok Almanya'yı ve Almanya'nın Rusya'ya karşı izlediği dış politikayı etkilemiştir (Speck, 2015; Forsberg, 2016). Bu süreçte Almanya, Rusya'ya yönelik bütünleştirici ve işbirliğine dayalı dış politikasında bir değişime gitmiştir. Bunun yerine AB düzeyinde alınan politik ve ekonomik önlemleri desteklemeye başlamıştır. Almanya'nın Rusya'ya karşı izlediği dış politikadaki bu değişim, yukarıda da açıklandığı gibi, AB düzeyinde oluşan uyum baskısı ve ulusal dış politika elitlerinin sosyalleşmesi ile mümkün olmuştur. Ukrayna Krizi sonrası Almanya'nın ulusal dış politikasını etkileyen diğer bir husus, 2008 yılındaki Rusya-Gürcistan Savaşı'nda takip edilen dış politikanın geçerliliğini yitmesidir. Gürcistan Savaşı sırasında Rusya ile diyalog ve müzakerelerin sürdürülmesinin Avrupa'daki barışa ve istikrara katkı sağlayacağı düşüncesi, Rusya'nın Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü tehdit etmesiyle başarısızlığa uğramıştır (Schmidt-Felzmann, 2014: 45). Bu başarısızlık Almanya'yı Rusya ile ilgili konularda AB ile daha fazla işbirliği yapmaya zorlamıştır. Ukrayna Krizi ile birlikte Almanya'nın Rusya'ya yönelik dış politikası iki konuda Gürcistan Savaşı sırasındaki politikadan farklılık göstermiştir. Bunlardan birincisi, Almanya'nın artık Rusya'ya karşı bütünleştirici ve işbirliğine dayalı bir dış politika izlemeyerek ulusal çıkarlarını korumak için Batı ile ortak hareket edeceğini göstermiş olmasıdır. İkincisi ise Almanya'nın Rusya'nın saldırgan tutumuna karşı AB düzeyinde tutarlı bir dış politikanın oluşturulması ve üye ülkelerin Rusya'ya karşı tek sesliliğinin sağlanması konusunda göstermiş olduğu çabadır.

İlk olarak Ukrayna Krizi'nde Almanya'yı AB ile daha fazla işbirliğine yönelten en önemli sebep, Gürcistan Savaşı sırasında Rusya'ya karşı bütünleştirici ve işbirliğine dayalı geleneksel dış politikanın başarısız olmasıdır. Almanya, Rusya'ya yönelik 1969 yılında Başbakan Willy Brandt'in formülize ettiği Ostpolitik çerçevesinde ilişkilerini geliştirmeyi önemsemiştir. Bu politikanın temel amacı, Almanya'nın sadece Batı'ya değil, Doğu'ya da -özellikle Rusya'ya- barışçıl, demokratik ve güvenilir bir ortak olduğunu göstermektir

(Kleuters, 2012: 3). Soğuk Savaşın sona ermesiyle Almanya bu politikayı özellikle eski Doğu Bloğu ülkelerine yönelik izlemeye devam etmiştir. Bu şekilde Almanya, bu ülkelerde demokrasi, insan hakları, yönetim ve serbest piyasa değerlerinin yerleşmesi için güç ve stratejik çıkar ilişkilerini değil, dış politikada norm ve değerleri ön plana çıkarmıştır. Almanya doğu komşularının Avrupa norm ve değerlerini içselleştirmesini sert güç unsurları yerine demokrasi, insan hakları, hukuk devleti ilkelerini koyarak desteklemiştir. Almanya Rusya ile ekonomik ve siyasi ilişkiler geliştirerek Rusya'yı Avrupa norm ve değerlerine yakınlaştırmayı amaçlamıştır. Böylece Rusya, Avrupa bütünleşmesine dâhil edilerek özellikle askeri risk unsurlarının orta ve uzun vadede Avrupa ve Almanya için bir tehdit sorunsalına dönüşmesinin engellenmesi hedeflenmiştir.

Bu çerçevede Almanya, Rusya ile yoğun siyasi ve ekonomik ilişkiler geliştirmiştir. Daha da önemlisi, Rusya'nın Avrupa bütünleşmesine yakınlaşması için bir köprü kurucu rolü üstlenmiştir. Bu şekilde Almanya, Rusya'nın Batı'dan tecrit edilmemesini sağlamış ve onun marjinalleşmesinin önüne geçmeyi başarmıştır (Larsen, 2014: 16). Almanya, bunu yaparken AB ile Rusya arasında siyasetten ekonomiye, eğitimden kültüre kadar birçok alanda işbirliği oluşturulmasına yardımcı olmuştur. Böylece Rusya'yı Avrupa bütünleşmesinin bir parçası haline dönüştürmeye çalışmıştır. Dolayısıyla Almanya, Gürcistan Savaşı'nda AB ve Rusya arasında kurulan ve Rusya'yı AB'ye yakın tutan ekonomik, siyasi ve kültürel işbirliğine zarar verecek bir politikaya destek vermemiştir. Bunun yerine Rusya'nın eylemlerini sonlandırmak ve Rusya'yı AB norm ve değerleri çerçevesinde reform süreçlerini desteklemek için diyalog ve müzakere yoluna davet etmiştir. (Schmidt-Felzmann, 2008: 124). Almanya'ya göre, Rusya ile ekonomik ve siyasi ilişkilerin kesilmesi ya da askıya alınması, Rusya'nın AB'den uzaklaşmasına neden olacaktır. Bu durumun ise Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi, Rusya'yı Avrupa için bir tehdit haline dönüştürebileceğinden korkulmuştur. Bu nedenle Almanya, Gürcistan Savaşı'nda AB ve Rusya arasında bir köprü rolü oynayarak Rusya'ya karşı herhangi bir yaptırım kararının alınmamasını sağlamıştır. Almanya, AB ve Rusya arasındaki ticari ilişkilerin zamanla yayılma etkisi -spill over- yaparak Rusya'nın uzun vadede Avrupa norm ve değerleri çerçevesinde demokrasi, insan hakları ve hukuk devletine saygı duyan bir devlete dönüşeceğini düşünmüştür (Larsen, 2012: 14).

Ancak Almanya'nın Gürcistan Savaşı'nda Rusya'ya karşı izlemiş olduğu yapıcı ve diyaloga dayalı dış politikanın, Ukrayna'da meydana gelen krizi engellemede yeterli olmadığı görülmüştür. Almanya'nın savunduğu Rusya ile ekonomik ilişkilerin ve diyalogun devam ettirilmesi, Rusya'da bir yayılma etkisini -spill over- ortaya çıkarmamıştır. Aksine Rusya'yı kontrol edilemez bir ülkeye dönüştürmüştür. Hatta Rusya'nın giderek Avrupa güvenliği ve istikrarını tehdit eden güvenilir bir ortak haline gelmesine neden olmuştur (Schmidt-Felzmann, 2015: 122). Bunu gören Almanya, Gürcistan Savaşı'ndan farklı olarak Ukrayna Krizi'nde Rusya'nın saldırgan tutumunu sınırlandırabilecek önlemlere destek vermeye başlamıştır. Özellikle ekonomik yaptırımlar konusunda AB ve ABD ile yakın bir işbirliği içine girmiştir. Rusya'ya karşı uygulanacak ekonomik yaptırımların tutarlılığı için AB ve ABD arasında koordinasyonu sağlamıştır. Bu şekilde Almanya, 1990'lı yıllardan beri Avrupa pazarı sayesinde önemli bir ekonomik güce ulaşan Rusya'yı dizginlemeye çalışmıştır. Bu bağlamda Almanya, Ukrayna Krizi'ne kadar ekonomik ilişkilerdeki sürekliliğinin siyasi ilişkilere olumlu yansıtacağı düşüncesini terk etmiştir. Bunun yerine ekonomik yaptırımlar yoluyla Rusya'nın AB'ye olan bağımlılığı ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır (Speck, 2015b). Daha da önemlisi, Ukrayna Krizi'ne kadar Rusya ve AB arasında bir köprü kurucuyken Ukrayna Krizi ile birlikte AB'nin Rusya'ya karşı izleyeceği dış politikanın liderliğini üstlenmiştir. Ancak Almanya'nın Ukrayna Krizi ile AB düzeyinde yeni bir rol üstlenmesi, onun tamamen Rusya'yı dışlayıcı bir politika izlediği anlamına gelmemelidir. Aksine Almanya, Rusya'yı Gürcistan'da izlediği politikalar ile Avrupa bütünleşmesi içinde tutamayacağını, bunun yerine Rusya'ya karşı uygulanacak ekonomik alandaki caydırıcı politikalar ile AB ve Rusya arasındaki karşılıklı bağımlılık gösterilmeye çalışılmıştır.

İkincisi Almanya, Gürcistan Savaşı'ndan farklı olarak Rusya'nın izlemiş olduğu politikayı değiştirmek için AB'nin Rusya'ya karşı tutarlı bir dış politika izlemesi için yoğun çaba göstermiştir. Zira Gürcistan Savaşı'nda Almanya'da dâhil olmak üzere AB ülkeleri Rusya'ya karşı tutarlı bir duruş sergileyememişlerdir (Beste vd., 2008: 2). Aslında AB ve AB ülkeleri, 2000'li yıllardan itibaren Rusya'ya karşı tutarlı politika üretmekte başarısız olmaya başlamışlardır. Özellikle Rusya'nın Almanya ve İtalya gibi üye ülkelerle ekonomik ve siyasi ikili ilişkileri geliştirmesi, AB düzeyinde Rusya'ya karşı birtakım kararların alınmasını zorlaştırmıştır. Bu durum, Schmidt-Felzmann'ın da belirttiği gibi, Rusya'ya önemli siyasi avantajlar sağlamaya başlamıştır (Schmidt-Felzmann, 2008, s. 170). Çünkü Rusya ile yoğun ikili ilişkilere sahip olan üye ülkeler, ulusal çıkarları gereği AB düzeyinde Rusya'ya yönelik alınacak olumsuz kararlara destek vermemeye başlamışlardır. Rusya ise AB üyesi ülkeler ve AB kurumları arasındaki ortaya çıkan bu farklılıkları birbirlerine karşı kullanarak kendisine yönelik etkili bir AB politikasının oluşmasını birçok kez engellemeyi başarmıştır. Bu durum

Gürcistan Savaşı'nda çok daha somut bir şekilde ortaya çıkmıştır. AB ülkeleri Rusya konusunda ikiye bölünmüşlerdir. Britanya, İsveç ve Doğu Avrupalı üye ülkeler Rusya'ya karşı askeri önlemleri de içeren yaptırımları desteklerken Almanya, Fransa ve İtalya ise diyalogun devam ettirilmesinden yana tavır almışlardır (Beste v.d. 2008: 2). Dolayısıyla AB Rusya'ya karşı ortak bir mesaj vermede yetersiz kalmıştır. Nitekim Merkel, Bundestag'taki konuşmasında Rusya'ya yönelik üye ülkelere arasında oluşan farklılıkların AB'nin Gürcistan Savaşı'ndaki etkinliğine zarar verdiğini belirtmiştir (Beste v.d. 2008, s. 2). Merkel'in bu açıklaması bağlamında Gürcistan Savaşı açık bir şekilde üye ülkeler arasındaki Rusya'ya yönelik yaklaşımların AB düzeyinde önleyici ve engelleyici bir politikanın oluşmasının zor olduğunu göstermiştir.

Almanya, AB ülkeleri arasında bir bölünmenin Rusya üzerinde bir etki oluşturmayacağını, aksine Rusya'yı daha fazla cesaretlendireceğini düşünmüştür. Dolayısıyla Rusya'nın giderek daha fazla öngörülemeyen ve Avrupa güvenliği ve istikrarı tehdit eden güvenilir bir ortağa dönüşmemesi için AB düzeyinde bütün üye ülkelerin ittifak edebileceği bir politika belirlenmesini önemsemiştir (Schmidt-Felzmann, 2014; 2015). Bu çerçevede Almanya, Rusya'ya karşı askeri gücün yoksun olduğu bir durumda ekonomik yaptırımların Rusya'ya karşı gösterilecek tepkinin en doğru yol olduğunu düşünmüştür. Almanya iki açıdan ekonomik yaptırımları önemli bir dış politika aracı olarak ele almıştır. Birincisi, uzun yıllar boyunca dış politika alanında ekonomik yaptırımlar AB tarafından başarılı bir şekilde kullanılmaktadır. Bu bağlamda eğer AB ülkeleri arasında Rusya'ya yönelik ortak bir politika oluşturulacaksa ekonomik yaptırımlar bu anlamda en uygun seçeneği oluşturmuştur. İkincisi ise AB ülkelerinin ekonomik yaptırımları kararlılıkla uygulamaları karşısında Ukrayna Krizi'nin askeri çatışma düzeyinden diplomatik düzeye taşınmasının kolaylaşacağını düşünmüştür (Speck, 2015b). Rusya'nın Avrupa ekonomisine olan bağımlığından kaynaklanacak ekonomik zararlar onu müzakere masasına yanaşmasını sağlayacaktır. Böylece Almanya bir yandan AB düzeyinde ortak bir politikanın oluşmasına ön ayak olurken öte yandan Rusya'yı dışlayıcı ya da izole edici bir yol izlemeyerek Rusya ile olan diplomatik süreçlerinin devam etmesini sağlamayı amaçlamıştır.

5. ALMANYA DIŞ POLİTİKASININ AVRUPALILAŞMASININ SINIRLARI

Ulusal dış politikaların Avrupalılaşmasında White'ın (2001) da altını çizdiği gibi, üye ülkelerin AB düzeyindeki dış politika oluşturma sürecine katılımları etkilidir. Zira bu katılım, üye ülkelerin ulusal dış politikalarının AB dış politikasından etkilenerek Avrupalılaşmasını mümkün hale getirmiştir. Ancak Ukrayna Krizi, ulusal dış politikaların Avrupalılaşmasının belirli sınırları olduğunu da ortaya çıkmıştır. Bu sınırlar, AB dış politikasının kurumsal yapısı ve hükümetlerarası niteliğinin yanında AB ülkelerinin Rusya ile olan ilişkileri ve AB'nin kapasite ve kabiliyetlerinden kaynaklanmıştır.

5.1. Ekonomik Yaptırımların Olumsuz Etkisi

AB'nin Ukrayna Krizi'nde Rusya'ya gösterdiği en önemli tepki ekonomik yaptırımları yürürlüğe koymasındır. Bu yolla Rusya'ya karşı AB ülkeleri arasında 'tek sesliliğin' inşa edilmesi amaçlanmıştır (Galbert, 2015: 3). Yaptırımlar, AB'nin Rusya'ya yönelik tepkisinin tanımlanmasında kullanılabilen zorlayıcı sert güç seçenekleri arasında yer alarak bütün üye ülkeleri ortak bir paydada buluşturmuştur. Bununla birlikte AB, uluslararası krizlerde ekonomik ve diplomatik yaptırımları en önemli dış politika aracı olarak üçüncü ülkelere karşı kullanmayı başarmıştır (Keukeleire ve Delreux, 2014; K. Smith, 2014). AB'nin ekonomisine yüksek oranda bağımlı olan Rusya'ya gösterilecek tepkinin en etkili yolu da ekonomik yaptırımlar olmuştur. Bu şekilde ekonomik yaptırımların caydırıcılık etkisi meydana getirmesi hedeflenmiştir. Çünkü bu aracın başarısı, yaptırımların uygulandığı ülkenin AB ekonomisine olan bağımlılığına göre değişir. Eğer ülke, AB'nin ekonomisine bağımlıysa yaptırımların başarısından söz edilebilir. Buna karşın hiç bağımlı değilse ya da daha az bağımlılık gösteriyorsa ekonomik yaptırımların başarısı sınırlanmaktadır (Keukeleire ve Delreux, 2014; Karakurt v.d., 2015). Ayrıca bu ilişkinin karşılıklı bir etkileşim içerdiğini belirtmek gerekir. AB ülkeleri de aynı şekilde yaptırım uygulanan ekonomiye bağımlıysa AB'nin ekonomik yaptırımları başarılı ya da başarısız olabilmektedir.

Bu bağlamda Ukrayna Krizi'nde Rusya ile olan ekonomik ilişkilerin AB'nin kapsamlı dış politika kararları almasını engellediği görülmüştür (Vitkus, 2015: 9). Soğuk Savaşın sona ermesinden bu yana AB ve Rusya arasında yoğun bir ekonomik ilişki söz konusudur. Rusya, AB'nin üçüncü büyük ticari ortağı (% 8.4 toplam dış ticaret) iken AB ise Rusya'nın en önemli ticari ortağı (% 48 toplam dış ticaret) konumunda yer almaktadır (European Parliament, 2015). Aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi, krizden önce AB ve Rusya arasındaki

toplam ticaret hacmi yıllık 326 milyar Euro civarındaydı. Bu miktarın 206 milyar Euro'su AB ülkelerinin Rusya'ya yapmış oldukları ihracatı kapsamaktayken 120 milyar Euro'luk kısmı ise Rusya'nın AB ülkelerine olan ihracatını oluşturmuştur. Dolayısıyla AB, Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırım kararlarını alırken bu durumu göz önüne almış ve Rusya'ya karşı sınırlı yaptırım kararı üzerinde uzlaşmaya varılabilmektedir.

AB düzeyinde Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırım kararı alınırken Almanya ve Fransa'nın tutumları ulusal dış politikaların Avrupalılaşmasının sınırlarının çizilmesinde önemli rol oynamıştır (Forsberg, 2016; Hyde-Price, 2015, Vitkus, 2015; Larsen, 2014; Hartel, 2014). Özellikle Almanya ekonomik yaptırımlar konusundaki tercihleri oldukça etkili olmuştur. Bu bağlamda ekonomik yaptırımların en önemli destekçilerinden olan Almanya, Rusya'ya karşı kapsamlı bir ekonomik yaptırım uygulanmasına destek vermemiştir (Hartel, 2014: 5). Zira AB ülkeleri içinde Rusya ile en yoğun ticareti Almanya yapmaktadır. 2013 yılında, Almanya ve Rusya arasındaki toplam ticaret hacmi 75 milyar Euro civarında gerçekleşmiştir. Almanya ve Rusya arasındaki toplam ticaret hacmi AB ve Rusya arasındaki ticaret hacmin dörtte birinden daha fazladır. Almanya, Rusya'yı Avrupa ticaretinden tamamen izole edecek ekonomik yaptırımların oluşmasına karşı çıkmıştır. Çünkü böyle bir destek Almanya'nın önemli bir ekonomik kayıp yaşamasına eşdeğer görülmüştür. Elbette Almanya, Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımlardan sonra önemli ekonomik kayıplar yaşamış ve 2014 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacmi 75 milyardan 65 milyar Euro'ya, 2015 yılında ise 48 milyar Euro'ya kadar düşmüştür (European Commission, 2016). Buna rağmen Almanya AB dış politikasının tutarlılığı için Ukrayna Krizi kapsamında Rusya'ya yönelik yaptırımları desteklemiştir. Bunun temel sebebi, Ukrayna Krizi'nin yakın coğrafyasında ortaya çıkarabileceği siyasi istikrarsızlıklar ve çatışmaların Doğu Avrupa'yla ekonomik ve siyasi bütünleşme içerisine giren Almanya'nın ulusal çıkarlarını doğrudan tehdit eden bir kriz olmasıdır. Aksi takdirde bölgede oluşacak istikrarsızlık ve güvenlik krizinin Almanya için daha yüksek maliyetleri oluşturacağı düşünülmüştür.

2014 yılından itibaren Rusya'ya karşı sınırlı bir ekonomik yaptırım uygulansa da AB ülkeleri bu süre içinde ciddi anlamda ekonomik kayıplar yaşamışlardır. Eurostat'ın 2015 verilerine göre, AB ve Rusya arasındaki toplam ticaret 2013 yılındaki ticaret hacmine göre 100 milyardan fazla bir düşüş yaşamış ve 209 milyar Euro civarında gerçekleşmiştir (Eurostat, 2016). Kriz öncesinde AB ve Rusya arasındaki ticaret hacmi ise 326 milyar Euro seviyelerindedir. AB büyük bir ekonomik kayıp yaşamasına rağmen henüz Ukrayna Krizi'nde istenilen başarı sağlanamamıştır. Yukarı da belirtildiği gibi, AB'nin uyguladığı ekonomik yaptırımların başarısı, o ülkenin AB ekonomisine bağımlı olmasıyla mümkündür. Rusya'nın AB ekonomisine yüksek oranda (% 48 oranında) bağımlılık göstermesi, AB yaptırımların başarılı olmasını kuvvetlendirmiştir (Galbert, 2015, s. 5-6). Buna karşılık aynı şekilde AB'nin de yaptırım uygulanan ekonomiye bağımlı olması, yaptırımların başarısını sınırlandırmıştır. Nitekim birçok AB ülkesinin -özellikle Almanya'nın- Rus ekonomisiyle yoğun ticari ilişkileri olması, AB'nin ekonomik yaptırım aracını başarılı bir şekilde kullanmasını engellemiştir. Çünkü Rusya, mevcut ekonomik ilişkiler çerçevesinde AB'nin kendisine kapsamlı ekonomik yaptırımlar uygulamayacağını farkındadır. Kendi kayıplarını da göz önüne alan AB, dış politika alanındaki en güçlü silahı olan ekonomik yaptırımları Rusya'ya karşı tam olarak kullanamamıştır. Bu da Ukrayna Krizi'nin çözümünü sekteye uğratmıştır (Speck, 2015b). Sonuçta AB'nin Rusya'ya uygulayacağı ekonomik yaptırımların bir sınırı olduğu görülmüştür. AB ülkelerinin daha kapsamlı bir ekonomik yaptırımın zararını -özellikle 2008 itibarıyla yaşanan ekonomik kriz sonrası- üstlenmesi söz konusu değildir. Almanya'nın çıkarlarını korumaya çalışması ve Rusya'nın da AB'nin yaptırımlarına katlanamayacak olması sürecin işleyişini destekten yoksun bırakmıştır. Ancak AB, bir dış politika aracı olarak ekonomik yaptırımlarıyla Ukrayna Krizi'ni sonlandırmayı başaramamış olsa bile krizin daha da büyümesinin önüne geçmiş ve krizi askeri düzeyden, diplomatik ve ekonomik düzeye taşımayı başarmıştır.

5.2. Rusya'ya Enerji Bağımlılığı

Ukrayna Krizi çerçevesinde Almanya başta olmak üzere AB ülkelerinin ulusal dış politikalarının Avrupalılaşmasını sınırlandıran en önemli konu şüphesiz Rusya'ya olan enerji bağımlılığıdır (Hartel, 2014). AB, enerji ihtiyacının yüzde 22'sini Rusya'dan sağlamaktadır. AB ülkelerinin tükettiği doğalgazın ise yaklaşık üçte biri Rusya tarafından arz edilmektedir (De Micco, 2014). Bu bağlamda Ukrayna Krizi, AB ülkeleri için ciddi bir enerji güvenliği sorunu ortaya çıkarmıştır. Zira AB'nin Rusya'ya uyguladığı ekonomik yaptırımlar karşısında Rusya'nın enerji kozunu kullanması muhtemel hale gelmiştir. Hatta Rusya devlet başkanı Vladimir Putin, ekonomik yaptırımlardan kısa bir süre sonra Ukrayna'ya doğalgaz tedarikini keserek Avrupa doğalgaz tüketiminin önemli bir geçiş rotası olan Ukrayna üzerinden AB'yi tehdit etmiştir (Financial Times, 2014). Bu durum karşısında AB, enerji çeşitliliğini artırmak için harekete geçmiştir. Ancak AB'nin kısa süre içinde

Rusya'ya alternatif oluşturması çok mümkün gözükmemektedir. Enerji bağımlılığı, Ukrayna Krizi'nde AB'nin Rusya'ya yönelik dış politikasını doğrudan etkilemiştir. Özellikle bazı üye ülkelerin Rus doğalgazına bağımlı olması, AB düzeyinde dış politika kararlarının alınması zorlaştırmıştır. Bu durum ise AB'nin Rusya'ya karşı tek sesliliğinin zayıflamasına neden olmuştur (De Micco, 2014). Nitekim Almanya Rusya'ya karşı hareket ederken bu durumu göz önüne almak zorunda kalmıştır. Zira Almanya, Rusya'nın enerji kaynaklarına bağımlıdır. Öyle ki Almanya'nın kullandığı doğalgaz ve petrolün % 35'i Rusya tarafından sağlanmaktadır (Dohmen ve Jung, 2014). Almanya'nın Rus petrol ve doğalgazına gereksinimi, Rusya'ya ilişkin dış politikada daha hassas davranmasına neden olmaktadır. Ekonomik yaptırımlardan dolayı zarar gören Alman ekonomisi, Rusya ve AB arasında yaşanacak bir enerji krizi sonucu gündeme gelecek zararı kaldıracak kapasiteye sahip değildir. Bu nedenle Almanya AB düzeyinde Rusya'ya karşı daha ağır yaptırımların alınmasına bir karşı duruş sergilemektedir. Almanya'nın Rusya'ya enerji yönünden bağımlılığı, ulusal dış politikasının Avrupalılaşmasını sınırlayan bir faktör olmaktadır (Hartel, 2014: 5). Almanya'nın kısa süre içinde enerji çeşitliliğini arttırmayacak olması, Rusya'ya yaklaşımlarının değişmesini engelleyecektir.

Almanya, AB ülkelerinin ekonomilerini daha fazla etkileyecek önlemlere sıcak bakmamaktadır (Speck, 2015b; Galbert, 2015; Vitkus, 2015; Larsen, 2014). Rusya ile yaşanabilecek bir enerji krizinin bütün AB ülkelerini doğrudan etkilemesi muhtemeldir. Kısa vadede AB'nin Rusya'ya olan enerji bağımlılığının azaltılmasının söz konusu olmaması AB ülkelerinin Ukrayna Krizi'ndeki tutumlarını değiştirmektedir. Öyle ki AB, Rusya'nın saldırgan tavrına set çekmek için uygulamaya koyduğu ekonomik yaptırımların kapsamına enerji kaynaklarını ekle(ye)memiştir. Ancak Rusya, elindeki enerji kozunu şu ana kadar kullanmamış sadece tarım ürünlerine yönelik yaptırım kararları almıştır. Rusya'nın yaşadığı ekonomik krizden dolayı enerji arzından vazgeçmesi söz konusu değildir. Zira Rusya sahip olduğu enerji kaynaklarının büyük bir kısmını AB ülkelere satmaktadır. Dolayısıyla alternatif -ki şu an için söz konusu değildir- olmadığı için AB, Rusya'nın doğal kaynaklarından gelir elde edebileceği en önemli pazardır. AB ve Rusya, enerji konusunda birbirlerine muhtaçtır ve bundan dolayı da sert önlemler almaları mümkün gözükmemektedir.

5.3. Askeri Yetersizlikler

Avrupa bütünleşmesinin oluşum sürecinden itibaren AB'nin askeri güce dönüşmesi, üye ülkelerin anlayamadığı konuların başında gelmektedir (Bretherton ve Vogler, 2006; Gross, 2009; Howorth, 2011; Keukeleure ve Delreux, 2014; K. Smith, 2014). AB üyesi ülkeler, egemenlik kaygıları nedeniyle AB'nin askeri bir güç olmasını engellemişlerdir. Amsterdam Antlaşması'ndan sonra AB ülkeleri Avrupa düzeyindeki askeri oluşumlara izin verse de bunlar yalnızca AB'nin sivil ve ekonomik gücünü pekiştirmek adına düşünülmüştür (Keukeleure ve Delreux, 2014). Uluslararası sistemde AB'nin etkinliğini artırmak için başlatılan askeri kabiliyetlerin geliştirilmesi, insani ve kurtarma görevleri, kriz yönetimi, barış koruma ve çatışma engelleme gibi faaliyetlerin yerine getirilmesi bu kapsamda değerlendirilebilir (Howorth, 2011: 208). Buna karşın AB'nin aktif bir şekilde sıcak çatışmalara dâhil olarak savunma ve güvenlik konularıyla doğrudan irtibatlandırılması istenmemiştir. Dolayısıyla AB, ABD gibi dünyanın değişik coğrafyalarında askeri birlikler konumlandıracak ya da anında kriz bölgelerine askeri birlikler sevk edecek bir kapasiteye sahip değildir. Dahası AB ülkelerinin kendi güvenliği bile Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi, NATO tarafından sağlanmaktadır. AB, uluslararası krizlerde -özellikle sıcak çatışmalarda- askeri bir varlık gösterememekte ve bu eksiklik zaman zaman AB'nin krizlerde oynadığı rolü etkilemektedir.

AB'nin askeri kapasitesinin ve buna bağlı olarak caydırıcılık kabiliyetinin eksikliği, Ukrayna Krizi'nde bir kez daha açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş sonrası düzenin en önemli güvenlik krizini yaratan Ukrayna Krizi'ne karşı AB'nin ekonomik yaptırımları öncelendiği, askeri seçenekleri ise gündeme dahi almadığı görülmektedir (Galbert, 2015: 3-4). Doğu Avrupalı üye ülkeler askeri seçenekler sunsa da üye ülkelerin çoğu bunların Rusya'ya karşı kullanılmasına kesin olarak karşı çıkmışlardır (Forsberg, 2016; Hyde-Price, 2015; Vitkus, 2015; Larsen, 2014). Bunun temel nedeni, AB ülkelerinin tarihsel deneyimleri ve Avrupa bütünleşmesini doğrudan etkileyecek büyük bir savaştan kaçınmak istenmesidir. Bu bağlamda Rusya'ya karşı askeri seçeneklerin kullanılmasının Avrupa'yı derinden etkileyecek türden bir savaşı tetikleyeceğinden korkulmuştur. Özellikle nükleer bir güç olan Rusya ile yaşanacak bir gerilimin herkes için kötü sonuçlar ortaya çıkaracağı düşünülmüştür (Schmidt-Felzmann, 2014: 57). Zira Rusya ciddi bir askeri güç konumundadır. Buna karşın AB bir askeri güç olmadığı gibi, askeri güç olma yönündeki denemeleri de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Kapasite olarak bütün üye ülkelerin askeri güçlerinin toplamı ciddi bir potansiyel barındırmasına rağmen üye ülkeler, AB'nin bu gücü kontrol ve koordine etmesinde istekli değildirler. Dolayısıyla bu gücün, sadece

Ukrayna Krizi'nde değil, diğer sıcak çatışmalarda da AB'ye bir kapasite ve kabiliyet kazandırdığını söylemek oldukça zordur.

Diğer taraftan AB'nin askeri olarak yetersiz olmasının yanında AB ülkelerinin Avrupa'nın güvenliğini sağlayan NATO'nun Ukrayna Krizi'nde rol oynamasını da engelledikleri görülmektedir. AB ülkeleri, Ukrayna Krizi'nde NATO'nun devreye girmesi durumunda Ukrayna'daki çatışmaların bütün Avrupa'ya yayılmasından korkmuştur (Schmidt-Felzmann, 2014: 58). Bu nedenle Almanya, Rusya'ya karşı Ukrayna'nın silahlandırılması ve NATO kapsamında Ukrayna'ya askeri destek sağlanmasına karşı çıkmıştır (Hyde-Price, 2015: 609). Çünkü Batı'nın alacağı bu tür önlemler, Rusya'yı daha güçlü askeri reaksiyonlar göstermeye yönlendirecektir. Daha da önemlisi, askeri seçeneklerin Rusya üzerinde yüksek bir baskı oluşturmasına bağlı olarak Rus karar vericilerin Batı'dan uzaklaşması mümkün olabilir. Bu durumda ise AB'nin Rusya üzerindeki sivil ve ekonomik gücünün zayıflamasından çekinilmiştir. AB, Rusya'ya yönelik sınırlı ekonomik yaptırımlar uygulayarak Rusya ile iletişim kanallarının açık tutulmasını ve böylece krizin daha büyük bir askeri çatışmaya yol açmamasını amaçlamıştır. Bu yolla AB, ekonomik ve sivil güç unsurlarını kullanarak askeri kapasite eksikliğini gidermek istemiştir.

Sonuç olarak AB, Rusya gibi nükleer bir askeri güçle ne pahasına olursa olsun karşı karşıya gelmek istememiştir. Bu durum AB'nin askeri kapasite eksikliğinden kaynaklandığı gibi, yakın coğrafyasında sıcak savaşa neden olacak bir çatışmayı istememesindedir (Schmidt-Felzmann, 2014; 2015; Forsberg, 2016; Speck, 2015b; Vitkus, 2015). AB askeri kapasiteye sahip olmasa bile NATO ve ABD aracılığıyla Rusya ile mücadele edebilecek durumda olduğunu fakat askeri seçeneğin kendisine hiçbir şekilde fayda getirmeyeceğini görmüştür. Rusya ile askeri bir mücadelenin AB'yi iki türlü etkileme potansiyeli belirlemiştir. Bunlardan birincisi, AB'nin askeri yöntemlere başvurusuyla -ki Rusya'ya karşı AB'nin böyle bir kapasitesi söz konusu değildir- Rusya'nın nükleer gücü dâhil olmak üzere bütün askeri kapasitesini kullanacak olmasıdır. Bu gelişme, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri Avrupa'da inşa edilmeye çalışılan barış ve istikrarı sonlandıracaktır. İkincisi ise Ukrayna Krizi'nde Rusya askeri müdahalelerle engellenmiş olsa bile bu kez Rusya'da bir ekonomik ve siyasi çöküşe neden olunması, bunun da Avrupa bütünleşmesi için yeni tehditler ortaya çıkarmasıdır. Soğuk Savaşın sona ermesiyle Avrupa bütünleşmesine zarar verebilecek gelişmeleri bertaraf edebilmek için ekonomik ve siyasi yollar seçilirken Ukrayna Krizi'nde askeri yöntemlere başvurulması Almanya'nın stratejilerine aykırıdır. Askeri kapasite yetersizliği ile sivil ve ekonomik güç ilkeleri Almanya'nın dolayısıyla AB'nin Ukrayna Krizi'nde izlediği dış politikanın temel dinamiğini meydana getirmiştir. Askeri kapasite yetersizliği, AB'nin etkili bir aktör olmasını sınırlandırır da ekonomik ve sivil güç Ukrayna Krizi'nin büyümesini engellemiştir.

6. SONUÇ

Soğuk Savaş boyunca üye ülkeler arasındaki dış politika işbirliği Avrupa düzeyinde resmi ve resmi olmayan kuralların, politika paradigmalarının, iş yapma tarzlarının, ortak inanış ve değerlerin inşa edildiği süreçleri oluşturmuştur. Ancak üye ülkelerin dış politikayı ulusal egemenliğin vazgeçilmez bir unsuru olarak görmeye devam etmeleri, Maastricht Antlaşması'na kadar olan süreçte dış politika konularının AB düzeyindeki kurumsallaşma sürecinin dışında kalmasına neden olmuştur. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra dünya siyasetinde daha etkili olmak isteyen üye ülkeler -ki tek başlarına sınırlı bir kapasiteye sahiptiler- Soğuk Savaş döneminde geliştirmiş oldukları dış politika işbirliği çerçevesinde AB'nin uluslararası bir aktör olmasına sıcak bakmaya başlamışlardır. Böylece uluslararası politikada tek başlarına gerçekleştiremedikleri ulusal çıkarlarını egemenlik devri söz konusu olmadan AB aracılığıyla gerçekleştirmeyi amaçlamışlardır. Dış politika alanının AB'nin ortak politikalarından biri haline gelmesiyle AB düzeyindeki dış politika süreci kurumsallaşma evresine girmiştir. Bu evre, Soğuk Savaş döneminden çok daha kapsamlı ve çok daha kurumsal bir düzlemde gelişme göstermeye başlamıştır. Çünkü Soğuk Savaş döneminden farklı olarak üye ülkelerin uluslararası sorunlara yönelik AB düzeyinde eylemler ve tutumlar belirlemeleri ya da eylemsiz kalmayı tercih etmeleri gerekli hale gelmiştir. Bu durum üye ülkeler için yeni bir süreç olsa da AB düzeyinde dış politika yapma faaliyetinin üye ülkelerin elinde olması, önemli bir sorunun ortaya çıkmasını engellemiştir. Zira üye ülkeleri AB düzeyinde dış politika kararı almaya zorlayan bir mekanizma öngörülmemiştir -ki üye ülkeler de bundan dolayı AB düzeyinde dış politikanın kurumsallaşması süreçlerine izin vermişlerdir-. Maastricht Antlaşması, belki ekonomi politikalarında olduğu gibi somut, katı ve spesifik dış politika normları getir(e)memiştir ama üye ülkelerin AB düzeyinde daha fazla dış politika oluşturma süreçlerine katılmasına olanak sağlamıştır. Bu da zaten daha sonraki süreçte AB düzeyinde dış politika ile ilgili belirgin yönetim yapılarının ve düzeylerinin teşekkül etmesine ve gelişmesine kapı aralayacak süreçleri meydana getirmiştir.

Nitekim AB düzeyinde ortaya çıkan bu süreçler AB üyesi ülkelerin ulusal dış politikaları üzerinde farklı zamanlarda farklı düzeylerde olsa bile bir Avrupa dış politikasına yakınlaşma etkisi ortaya çıkarmıştır. Bu etki, üye ülkelerin zaman içinde AB düzeyinde dış politika oluşturma süreçlerine katılmalarının bir sonucudur. Çünkü üye ülkelerin AB düzeyindeki dış politika yapımına katılmaları, ortak değerlerin, iş yapma tarzlarının, ortak inanışların ve normların inşa edildiği, yayıldığı ve kurumsallaştığı süreçlerin oluşmasını sağlamıştır. Bu da uluslararası krizler karşısında üye ülkelerin AB düzeyinde daha fazla 'tek sesliliğini' beraberinde getirmiştir. Ukrayna Krizi'nde AB'nin önemli ülkelerinden olan Almanya AB düzeyindeki dış politika süreçlerine katılmalarıyla ulusal politikası Avrupalılaşması mümkün olmuştur. Almanya, AB'nin Rusya'ya karşı ekonomik ve diplomatik çerçevede izlediği dış politikaya uyum sağlayarak Ukrayna Krizi'nde AB'nin etkili bir aktör olmasına katkıda bulunmuştur. AB'nin sivil ve ekonomik gücü krizi sonlandıramamış olsa bile krizin bütün Avrupa coğrafyasını etkileyecek bir savaşa dönüşmesinin önüne geçilebilmiştir. Ukrayna Krizi'nin devam ettiği düşünüldüğünde AB'nin genel olarak başarısız olduğu söylenebilir ama sınırlı düzeyde de olsa birlikte alınan kararlar -ki şu ana kadar Rusya'ya karşı alınmış en kapsamlı kararlardır- üye ülkeler arasındaki 'tek sesliliği' sağlamıştır. Bu noktada AB'nin Ukrayna Krizi'nde başarılı veya başarısız olmasından çok AB dış politikaları çerçevesinde üye ülkelerin ulusal dış politikalarının Avrupalılaşması önemlidir. Öyle ki AB'nin öncü ülkesi konumundaki Almanya'nın Ukrayna Krizi konusunda AB dış politikasına uyumu, AB dış politikasının tutarlılığını bir kat daha arttırmıştır. Elbette yukarıda belirttiğimiz nedenlerden dolayı Almanya'nın ulusal dış politikalarının Avrupalılaşmasında bir sınırlama ortaya çıkmıştır ancak genel olarak dış politikasının AB dış politikasına yakınlaştıkları görülmüştür.

KAYNAKÇA

Baun, M. J. & Marek, D. (2013). The new member states and the European Union: foreign policy and Europeanization. Oxon: Routledge.

Beste, R., Feldenkirchen, M., and Szandar, A. (2008). Germany and the Caucasus ConflictMerkel's Most Serious Foreign Policy Crisis. Spiegel Online. <http://www.spiegel.de/international/world/germany-and-the-caucasus-conflict-merkel-s-most-serious-foreign-policy-crisis-a-572726.html> adresinden 04.03.2016 tarihinde alındı.

Börzel, T. & Risse, T. (2003). Conceptualizing the domestic impact of Europe, İçinde, K. Featherstone & C. M. Radaelli (Eds.), The Politics of Europeanization (ss 57-80). Oxford: Oxford University Press.

Bretherton, C. & Vogler, J. (2006). The European Union as a Global Actor. Oxon: Routledge.

Cowles, M., Caporaso, J. & Risse, T. (2001). Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change. Ithaca and London: Cornell University Press.

De Micco, P. (2014). A cold winter to come? The EU seeks alternatives to Russian gas. Brüksel: European Union.

Dohmen, F. & Jung, A. (2014). How Germany Could End Russian Gas Dependency. Spiegel Online. <http://www.spiegel.de/international/business/german-alternatives-to-russian-gas-numerous-but-pricey-a-967682.html> adresinden 17/03/2016 tarihinde alındı.

European Commission, (2016). An overview of trade flows in goods between EU and non-EU countries. http://madb.europa.eu/madb/statistical_form.htm adresinden 15/03/ 2016 tarihinde alındı

European Parliament, (2015). Economic impact on the EU of sanctions over Ukraine conflict.[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/569020/EPRS_BRI\(2015\)569020_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/569020/EPRS_BRI(2015)569020_EN.pdf) adresinden 25/02/2016 tarihinde alındı.

European Union External Action (2015). EU relations with Russia. http://eeas.europa.eu/russia/about/index_en.htm adresinden 12/02/2016 tarihinde alındı.

Financial Times, (2014). Putin Threatens Ukraine Gas Supply in EU letter. <http://www.ft.com/fastft/2014/04/10/putin-threatens-cut-off-ukraine-gas-supply/> adresinden 02/03/2016 tarihinde alındı.

Flers, N. A. & Müller, P. (2012). Dimensions and mechanisms of the Europeanization of member state foreign policy: State of the art and new research avenues. Journal of European integration, 34(1), 19-35.

Forsberg, T. (2016). From Ostpolitik to 'frostpolitik'? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia. *International Affairs*, 92(1), 21-42.

Friedman, G. & Lanthemann, M. (2014). A More Assertive German Foreign Policy, Stratfor Global Intelligence, <https://www.stratfor.com/weekly/more-assertive-german-foreign-policy> adresinden 4 Şubat 2014 tarihinde alındı.

Galbert, S. (2015). A Year of Sanctions against Russia-Now What? A European Assessment of the Outcome and Future of Russia Sanctions. Washington: Center for Strategic & International Studies.

Graziano, P. & Vink, M. (Eds.) (2007). *Europeanization: New Research Agendas*. Houndmills and New York: Palgrave Macmillan.

Gross, E. (2009). *The Europeanization of National Foreign Policy. Continuity and Change in European Crisis Management*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Hartel, A. (2014). Germany and the Crisis in Ukraine: Divided over Moscow? Elcano Royal Institute. 24/2014 http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/web/ri/elcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/ari24-2014-hartel-germany-ukraine-crisis-divided-over-moscow adresinden 14/01/2016 tarihinde alındı.

Héritier, A. (2001). *Differential Europe: National Administrative Responses to Community Policy*. İçinde, M. G. Cowles, J. A. Caporaso & T. Risse (Eds.), *Transforming Europe. Europeanization and Domestic Change* (ss.44-59). Ithaca, NY: Cornell University Press.

Hofhansel, C. (2005). *Multilateralism, German Foreign Policy and Central Europe*. Oxon: Routledge.

Howorth, J. (2011). *The EU's Security and Defence Policy: Towards a Strategic Approach*. içinde, C. Hill & M.E. Smith (Eds.), *International relations and the European Union* (ss. 197-225). 2nd ed., Oxford: Oxford University Press.

Hyde-Price, A. G. V. (2015). The "sleep-walking giant" awakes: resetting German foreign and security policy. *European Security*, 24(4), 600-616.

Karakurt, B., Şentürk, S. H., & Ela, M. (2015). Makroekonomik Kırılganlık: Türkiye Ve Şangay Beşlisi Karşılaştırması. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi - Cilt:13 Sayı:1*.

Keukeleire, S. & Delreux, T. (2014). *The Foreign Policy of the European Union*. 2nd ed., Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Kleuters, J. (2012). *Reunification in West German Party Politics from Westbindung to Ostpolitik*. London: Palgrave Macmillan.

Ladrech, R. (1994). *The Europeanization of Politics and Institutions: The Case of France*. *Journal of Common Market Studies*, 32(1), 69-88.

Larrabee, S. F., Wilson, A. P. & Gordon, J. (2015). *Ukrainian Crises and European Security: Implication for the United States and US Army*. Santa Monica: RAND Corporation.

Larsen, H. B. L. (2014). *Great Power Politics and the Ukrainian Crisis: NATO, EU and Russia after 2014*, Copenhagen: DIIS, Danish Institute for International Studies. Report 2014: 18. https://www.diis.dk/files/media/publications/import/rp182014_lindboe_nato_forweb.pdf adresinden 28/12/2015 tarihinde alındı.

Levy, Jack (1994), "Learning and Foreign Policy: Sweeping a Conceptual Minefield", *International Organization*, Cilt 48, Sayı 2: 279-312.

Major, C. (2005). *Europeanization and foreign and security policy: undermining or rescuing the nation state?* *Politics*, 25(3), 175-90.

Miskimmon, A. (2007). *Germany and the common foreign and security policy of the European Union: between Europeanisation and national adaptation*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Miskimmon, A. (2007). *Germany and the common foreign and security policy of the European Union: between Europeanisation and national adaptation*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- Miskimmon, A. (2012). German Foreign Policy and the Libya Crisis, *German Politics*, 21:4, 392-410
- Neukirch, R. & Repinski, G. (2014). Foreign Policy Rethinking: Germany Weighs Stronger Military Role. *Spiegel* Online.<http://www.spiegel.de/international/germany/germany-considers-increasing-role-in-foreign-military-missions-a-945771.html> adresinden 19/11/2015 tarihinde alındı.
- Petermann, J. H. (2006). *German Foreign Policy and the Concept of Civilian Power*. Norderstedt: Grin Verlag.
- Pomorska, K. (2008). *Poland and the Common Foreign and Security Policy of the European Union: From Adaptation to Europeanization?* (Unpublished doctoral dissertation), Loughborough: Loughborough University.
- Radaelli, C. (2003a). The Europeanization of Public Policy. İçinde, M. Featherstone ve C. Radaelli, C. (Eds.), *The Politics of Europeanization*. (ss. 27-56). Oxford: Oxford University Press.
- Schmidt-Felzmann, A. (2008). All for One? EU Member States and the Union's Common Policy Towards the Russian Federation. *Journal of Contemporary European Studies*. 16(2), 169-187.
- Schmidt-Felzmann, A. (2014). Is the EU's Failed Relationship with Russia the Member States Fault? *L'Europe en Formation*, 14(374), 40-60.
- Schmidt-Felzmann, A. (2015). Facing the Kremlin: Better Brave, Than Sorry! İçinde, A. Spruds & K. Bukovskis (Eds.). *Towards Reassurance and Solidarity in the Euro-Atlantic Community*. Riga Conference Papers 2015(pp.120-129). Riga: Latvian Institute of International Affairs.
- Schwarz, P. (2014). The Crisis in Ukraine and The Sea Change in German Foreign Policy. the International Committee of the Fourth International. <https://www.wsws.org/en/articles/2014/04/03/germ-a03.html> adresinden 03/03/2016 tarihinde alındı.
- Smith, K. E. (2014). *European union foreign policy in a changing world*. 3rd ed., London: Polity Press.
- Speck, U. (2014). How the EU Sleepwalked into a Conflict with Russia. *Carnegie Europe*. <http://carnegieeurope.eu/2014/07/10/how-eu-sleepwalked-into-conflict-with-russia> adresinden 05/12/2016 tarihinde alındı.
- Speck, U. (2015a). German Power and the Ukraine Conflict, *Carnegie Europe* <http://carnegieeurope.eu/2015/03/26/german-power-and-ukraine-conflict> adresinden 19/11/2015 tarihinde alındı.
- Speck, U. (2015b). German Power and the Ukraine Conflict, *Carnegie Europe* <http://carnegieeurope.eu/2015/03/26/german-power-and-ukraine-conflict> adresinden 19/11/2015 tarihinde alındı.
- Telegraph, (2015). Ukraine crisis: Angela Merkel 'offers Russia free trade deal for peace.<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/11365674/Ukraine-crisis-Angela-Merkel-offers-Russia-free-trade-deal-for-peace.html> adresinden 23/02/2016 tarihinde alındı.
- Tsardanidis, C. & Stavridis, S. (2005). The Europeanisation of Greek Foreign Policy: A Critical Appraisal. *Journal of European Integration*, 27(2), 217-239.
- Vitkus, G. (2015). Towards Stronger Normative Power: The Nature of Shift in EU Foreign Policy in the Context of the Crisis in Ukraine. *European Integration Studies*. 9, 8-19.
- White, B. (1999). The European Challenge to Foreign Policy Analysis. *European Journal of International Relations*, 5(1), 37-66.
- Wong, R. & Hill, C. (2011). *National and European foreign policies: toward Europeanisation*. London: Routledge.
- Wong, R. (2006). *The Europeanization of French foreign policy: France and the EU in East Asia*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.